

ÅRSMELDING 2024-25

Norsk Bonde-
og Småbrukarlag

Foto: Tor Kristian Serigstad
Foto forside: Bjørn Tore Birkeland
Layout: Nora May Engeseth

Norsk Bonde- og Småbrukarlag 2025

INNHOOLD

Leders hilsen	4
Styrets beretning	5
Beredskap og sjølforsyning	8
Jordbruksforhandlingene 2025	11
Høringer og politiske innspill	16
Bærekraft, klima og miljø	18
Beitebruk og rovvilt	22
Bedre markedstilgang og økt omsetning	25
Internasjonalt arbeid og solidaritet	27
Fortsatt vekst i NBS	29
Medlemsutvikling 2025	32
Tillitsvalgte, ansatte og interne utvalg	34
Ekstern representasjon	38
Regnskap	42
Revisors beretning	48

www.smabrukarlaget.no | [@bondeogsmabrukarlaget](https://www.instagram.com/bondeogsmabrukarlaget)

KJÆRE LESER!

Rekruttering til jordbruket er forutsetningen for en fremtidig næring, og næringen er forutsetningen for den matberedskapen som hele samfunnet er så avhengig av. Dessverre blir vi daglig minnet på hvorfor matberedskap er så grunnleggende viktig.

NBS har et internasjonalt solidarisk perspektiv. Vi lever etter mottoet: tenk globalt, handle lokalt. Lange og usammenhengende verdikjeder uten sosial bærekraft er i dag en stor trussel formålet om trygg mat til alle, alltid.

Skal vi oppnå en reell styrking av både vår egen og den internasjonale matberedskapen, må vi sette ungdommen i stand til å leve et fullverdig liv som matprodusent. Skal vi sikre en helhet som fungerer, må jordbruket i størst mulig grad bygge på lokale ressurser.

Kampen for ærlige tall og bondens inntekt er ikke over. Det er fortsatt helt urimelig at bonden skal stille med kapital uten nødvendig kompensasjon, og i tillegg normeres. Det er et stort paradoks at vi skal normeres fordi vi ikke er effektive nok, samtidig som alt for mange bønder ikke har råd til å fornye driftsapparatet som slites ut. Per definisjon er vi fortsatt en næring under avvikling i deler av landet. Vi skal fortsatt jobbe for å fjerne samordninga. Som samfunn kan vi ikke leve med en situasjon der unge mennesker ikke ser det som mulig å få barn, fordi de produserer mat.

NBS har i denne årsmeldingsperioden hatt en strategi om at vi skal snakke med alle. Det viser seg til stadighet at er klokt. Debatten om matsystemet har vært viktig i året som har gått, og vil helt klart også være det fremover.

Fokus på offentlig innkjøp er meget viktig. Vi ser her en politikk som er i bevegelse. Forsvaret og andre store offentlige etater setter seg stadig nye mål. Vi må bidra til å nå disse målene sammen. Lokalmat vil aldri gå av moten - det vil heller bli en viktig del av totalløsningen. I september lanserte NBS sin egen strategi for hvordan vi skal bidra til dette.

En ny tid er også på vei i forhold til hvordan vi kler oss. Stadig mer fokus på kostnaden med «bruk og kast»-samfunnet vil kunne gi spennende allianser mellom organisasjoner, forbrukere og bønder. Ull og tekstiler vil bli stadig viktigere, og vi ser i dag en gledelig vekst blant små bedrifter som ønsker å foredle ull. For noen år siden ville folk sagt dette var helt umulig. Men det er mulig!

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har som mål å være en viktig premissleverandør i debatten om klima og miljø. Derfor er det virkelig gledelig at vi i år har lansert en egen klima- og bærekraftsplan. Den tar for seg svært mange ulike tema, og vil være en viktig veiviser i årene som kommer. Spesielt utmarkas betydning er viktig å få frem. Her vil det både være muligheter og utfordringer i årene som kommer. Det har vært jobbet mye både med rovdyr, beiterett, gjerdere og arealbruk det siste året. Gledelig blir det stadig større fokus både nasjonalt og internasjonalt på konsekvensene av ødelagte beite- og jordbruksområder.

En sterk organisasjon er selve forutsetningen for å lykkes. Derfor har det blitt jobbet bredt på mange ulike plan. En fornyet forsikringsavtale med Gjensidige og en fornying av kontingentsystemet er store saker som har preget året. I landsmøtet 2025 skal det også vedtas ny strategi for de neste fire åra. Det blir viktig for organisasjonen fremover.

På Skåbukonferansen ble det lansert et uttrykk: ærlig landbrukspolitikk! Det er et meget godt uttrykk. Vi matprodusenter kan tåle mye, men skal vi få tru på fremtiden, må den bygges på ærlighet. Når vi bygger en ny politikk og et nytt år på solid grunn, gir vi også forutsetning for blomstrende bygder med unger som leiker. Norsk matproduksjon i et evighetsperspektiv!

Tor Jacob Solberg

STYREÅRET 2024-25

Av Marianne Lunåsmo, politisk nestleder; og Margrethe Figved, organisatorisk nestleder

Gode medlemmer!

Her kommer en oppsummering fra styret på det politiske og organisatoriske arbeidet det siste året.

Våren 2024 ble avsluttet med en signert jordbruksavtale, hvor NBS var med hele veien inn. Så fulgte en sommer som er roligere på organisasjonsfronten, men desto mer travel på bondefronten. Da er det tid for å komme ajour med alle de viktige oppgavene vi har som matprodusenter.

MENING, MAT OG MOT PÅ ARENDALSUKA

Arendalsuka i august 2024 var starten på et nytt organisasjonsår, dratt i gang med Mening, mat og mot, hvor vi var medarrangør sammen med blant annet Bjørn Rygg og hans selskap BR Industrier. Tema var matberedskap og framtidens matsystemer, myter og fakta. Per Olaf Lundteigen fikk blant annet en ny potetsetter av BRI, som takk for et langt engasjement for landbruket. Det var mye folk til stede, tross litt dårlig vær. Med hjelp fra Vest-Agder Bonde- og Småbrukarlag, ble det ble servert nydelig mat.

September og oktober brukes til planlegging og forberedelser til landsmøtet, og oppstart av studiearbeidet til kommende års jordbruksforhandlingene.

LANDSMØTE 2024

På landsmøtet i november ble det valgt et nytt styre, med Tor Jacob Solberg som leder. Marianne Lunåsmo ble valgt som ny politisk nestleder og Ola Lie ble valgt inn i styret som styremedlem. Thomas Harris ble valgt som første vara, mens Aadne Ådneram rykket opp til andre vara. Håkon Langeland, Silje Skarstein og Sindre Måge ble valgt som 3., 4. og 5. vara til styret.

Landsmøtet var svært godt gjennomført med en god generaldebatt med spredning i temaer og mange viktige innlegg.

Det nye styret møttes til sitt første styremøte rett etter landsmøtet. Det har gjennom hele året vært en god tone i styret med rom for gode diskusjoner, hvor vi alltid kommer fram til en

løsning alle kan stå for – også i de sakene hvor styret har forskjellige syn i utgangspunktet. Vi er en organisasjon i vekst, og det er mange krevende avgjørelser som skal tas.

KLARE FOR VÅRENS FORHANDLINGER

I desember satte styret ned forhandlingsutvalget for jordbruksforhandlingene 2025. Utvalget bestod av Tor Jacob Solberg, Ola Lie og Marianne Lunåsmo, med Ståle Støen og Silje Skarstein som hhv. første og andre vara.

Med et tallgrunnlag et godt stykke unna det NBS mener er riktig, er det utfordrende å navigere i det politiske landskapet. Økonomien er svært utfordrende og særlig sau og ammeku henger langt etter. Dette visste vi ville gi en svært krevende situasjon i jordbruksforhandlingene 2025.

Med dette som bakteppe, var det klart for del to av studiearbeidet foran jordbrukforhandlingene. I årets oppgjør ville bli krevende å løfte ammeku og sau, uten å ta ned andre produksjoner. Derfor var det i studiearbeidet viktig for oss å avklare hva organisasjonen mente om omfordeling internt i næringa, og hvordan en slik omfordeling skulle gjøres. Vi visste at særlig melkeproduksjon kunne vise til dels store inntektsløft, som i sin tur ville være med på å begrense hvor mye penger årets jordbruksoppgjør ville ha til fordeling. Det er ikke særlig rettfærdig, men det er slik systemet er lagt opp og derfor en virkelighet vi må forholde oss til.

Beskjeden fra våre medlemmer i studiearbeidet og innspillmøter med utvalg, og ikke minst representantskapsmøtet og fylkesledermøtet, var ganske klar: en omfordeling måtte til. En satsing på ammeku og sau måtte komme, selv om det betydde å ta andre produksjoner ned i inntekt. Samordninga skulle fjernes.

Før forhandlingene behandlet Stortinget et nytt forslag til tallgrunnlag, som bestilt i forbindelse med behandling av jordbruksoppgjøret i 2024. Arbeiderpartiet, Senterpartiet, KrF, Venstre og Pasientfokus hadde i forkant av denne handlingen inngått en avtale som var utgangspunktet for Meld. St. 10 (2024-2025). Fempartiavtalen og

Stortingsmeldingen la til grunn fortsatt normering og manglende avkastning. Den eneste forskjellen fra Stortingsmeldingen som ble behandlet i 2024, var en justering av timeantallet fra 1750 til 1700. NBS demonstrerte foran Stortinget i forbindelse med behandlingen, og gjennomførte mange møter med politikere – men til ingen nytte. Kampen var i denne omgang tapt, og det nye tallgrunnlaget ble vedtatt. Dermed var kaka til fordeling i jordbruksoppgjøret definert.

JORDBRUKSFORHANDLINGER

I forhandlingene ble det forsøkt å løfte ammeku og sau, styrke velferdsordningene og få på plass en solid satsing på jordhelse. I tillegg skulle det satses på Nord-Norge og økologisk produksjon, slik fempartiavtalen la opp til. For oss var det en selvfølge at dette måtte finansieres med tilførte midler. Dette for å sikre at Stortingets mål om 50% sjølforsyning korrigerert for fôrimport, skulle nås. Vi ønsket å oppnå dette ved å kreve en ekstra satsing på disse områdene, uten å ta ned noen produksjoner. Derfor gikk vi inn i rammeforhandlinger med Bondelaget med et rammekrav som var helt tydelig på behovet for mer midler. Det var svært liten vilje hos staten til å svare ut denne satsingen. Det var også skuffende at Bondelaget ikke var villige til å gå like langt i å få fjernet samordninga, og dette var et punkt det var særlig tungt å gi opp under forhandlingene.

Det hele endte med at staten valgte å forhandle videre med Norges Bondelag morgenen 16. mai. Det var umulig for NBS å fortsette uten å få avklart hvordan normeringsfaktoren skulle behandles i framtiden. Når næringa nå – på papiret – er likestilt, er dette et svært relevant spørsmål som fortsatt ikke har fått et skikkelig svar. Det virker å være opp til den enhver tid sittende regjering å ta den avgjørelsen fra år til år.

SJØLFORSYNINGSRAPPORT DEFINERER BEHOVET FOR FLERE HENDER I ARBEID OG FLERE BRUK I DRIFT

I mars begynte arbeidet med å få på plass en utredning av hva det vil koste å oppfylle nettopp målet om 50 % sjølforsyningsgrad. Ruralis leverte en fyldig rapport tidlig i juni. Rapporten konkluderte med at det trengs betydelig med midler og satsing på jordbruket for å øke sjølforsyningen. Rapporten har gitt oss mer faglig tyngde inn i diskusjonen rundt økt sjølforsyning og bekrefter det vi vet: nemlig at vi trenger flere bønder, mer midler, bedre jordhelse, økt bruk av

utmark og flere bruk i drift. Vi vet hva som trengs – nå trenger vi politisk vilje for å nå dette målet.

ALLIANSER OG SAMARBEID I FOKUS

Det brukes mye tid og ressurser på å bygge gode relasjoner og finne viktige alliansepartnere. Det er viktig at vi i tillegg til å ha landbruket på lag, får med oss andre organisasjoner, politikere og enkeltpersoner som kan nå inn med det viktige budskapet om en ny retning for norsk jordbrukspolitikk. Økt sjølforsyning handler i det store om rikets sikkerhet og trygghet for alle som bor i Norge. Å målbære dette budskapet, har vært en viktig prioritering for styret i året som har vært – særlig inn mot Stortingsvalget. Dessverre druknet utfordringene med økt sjølforsyning litt i mediebildet, der saker som formueskatt fikk ta uforholdsvist mye plass. Dette er noe vi må ta lærdom av, og gjøre bedre inn både mot fylkes- og kommunetingsvalget i 2027 og Stortingsvalget i 2029. Landbruk må høyt på agendaen. Alle spiser mat, men det er for få som bryr seg om det.

Her er også alle våre dyktige tillitsvalgte rundt om i hele landet en svært viktig ressurs.

KJEMPER FORTSATT MOT SAMORDNINGA

Etter valget har vi fått en mulighet til å løfte utfordringene med samordningsregelen, som rammer så brutalt de mest sårbare bøndene. Dette er en mulighet vi har grepet, og det gjøres et utrolig godt og viktig arbeid på dette området. Vi gir oss ikke før bonden kan være syk eller få

barn – uten å ofre helsa! Velferdsordningene har vært en svært viktig sak gjennom hele året, og det er viktig at vi greier å holde trykket oppe på denne viktige saken. Samordningsregelen skal fjernes!

ARBEIDSGRUPPER GJENNOM ÅRET

Det er også, under jordbruksforhandlingene, satt ned en del arbeidsgrupper som ser på utfordringer landbruket har. Særlig viktig fremover er gruppa som skal se på geita i et helhetlig perspektiv. Her er NBS godt representert med Kathrine Kinn og Rasmus Winther Kristensen.

Det har også vært jobbet mye med løsninger for produksjonsregulering i de produksjonene der vi ikke har noen løsning for dette, særlig for storfe og småfekkjøtt. Her er det ikke kommet på bordet noen løsning enda, men dette er en viktig jobb framover som har stor betydning for økonomien i landbruket.

Teigbasert tilskudd er også en sak det jobbes mye med. Der holder vi trykket oppe for å få en bedre løsning enn den som i dag er en del av jordbruksavtalen.

KLAR FOR NY STRATEGI

Gjennom året har det også vært jobbet mye med å utforme en ny strategi for NBS: et strategidokument som skal være styrende for hvordan NBS skal jobbe de neste årene og med konkrete mål vi skal jobbe for å nå. Strategien skal vedtas på landsmøtet i november. Det har kommet mange gode innspill underveis i prosessen. Styret er heldige som får jobbe for og i en organisasjon som har aktive medlemmer, som deltar med kunnskap og innspill på hvilke mål vi skal ha, og hvordan vi kan nå dem.

FORESLÅR NYTT KONTINGENTSYSTEM OG INNFØRER FASTGIVERORDNING

NBS har i mange år diskutert behovet for en annen organisasjonsmodell og et annet kontingentsystem. I året vi nå legger bak oss, har vi endelig fått avklart at vi ikke er en stor nok organisasjon til å etablere eget servicekontor, så vi har avsluttet arbeidet med den saken. Nytt kontingentsystem er vi glade for å kunne legge fram for landsmøtet nå, etter omfattende utredninger, høringsrunde og enda flere justeringer. Forslaget tar utgangspunkt i en verdisetting av hvert enkelt dyr og hver arealenhet, i motsetning til den gamle trappetrinnsmodellen som kunne

gi relativt store endringer i kontingent ved små endringer i drifta. Sekretariatet har gjort en formidabel jobb med alle utprøvinger og tilpassninger av systemet!

Styret har også besluttet å innføre en fastgiverordning, slik at de som ønsker å støtte NBS uten å tegne ordinært medlemskap nå får muligheten til det.

NBS-SEMINARENE ET AVSLUTTET KAPITTEL

NBS-seminarene har vært et fast innslag i organisasjonen siden tidlig i 2021. Organisasjonsutvalget har kjørt 8 seminarer i året, og trukket mellom 50 og 130 påloggede deltakere hver gang. Høsten 2024 begynte vi imidlertid å merke nedgangen, og våren 2025 ble seminarne avviklet i sin daværende form. NBS vil fortsatt sette opp webinarer om ulike tema, og slik bidra til å øke kompetansen både blant egne medlemmer og andre som er interessert i jordbrukets rammevilkår, men frekvens og innhold vil variere med hva styre og administrasjon ser behov for.

STYRKER OPPLÆRINGEN AV DE TILLITSVALGTE

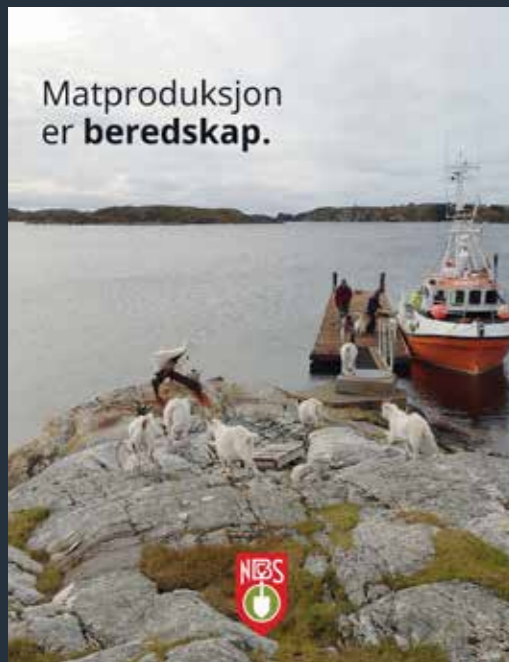
Organisasjonsutvalget har, etter avviklingen av NBS-seminarene, brukt mer tid på å utforme forslag til rutiner og instruksjoner for organisasjonen. De har også fått på plass Lokallagsforum, der representanter for alle landets lokallag kan møtes digitalt en gang i måneden for å utveksle spørsmål og idéer om lokallagsdrift.

INTERNE UTVALG

Styret har mange andre utvalg til sin disposisjon, og alle leverer innspill til jordbruksforhandlingene. Utvalgsaktiviteten varierer ellers med fagområde og kapasitet. Blant annet har Utmarksutvalget bidratt til høringsuttalelser og vært medarrangør for Skåbukonferansen; Småfeutvalget har fordypet seg i produksjonsregulering, driftstilskudd og slaktetilskudd; og Lokalmatutvalget har bidratt i arbeidet med NBS sin Lokalmatstrategi.

Det er fortsatt litt nytt for organisasjonen at vi har så mange interne utvalg, og det tar litt tid å få til en god arbeidsstruktur. Etter høstens evalueringsmøter har vi imidlertid god tro på at året vi straks går inn i skal gjøre oss enda bedre til å benytte alle de ressursene vi har. Styret setter stor pris på at over 100 medlemmer gir av tiden sin for å rådgi oss og hjelpe til å løfte fram enkeltsaker. Sammen er vi sterke!

Styret

BEREDSKAP OG SJØLFORSYNING

Stortinget vedtok i 2024 et mål om 50 prosent sjølforsyning innen 2030. Med krig, handelsbarrierer og et økende konfliktnivå internasjonalt, er beredskap på agendaen. Det siste året har organisasjonen trappet opp arbeidet med både sjølforsyning og beredskap, og understreket at disse må sees i sammenheng.

Totalberedskapsmeldinga

I januar 2025 la regjeringa fram Totalberedskapsmeldinga. Meldinga staket ut kursen for å styrke den sivile motstandskraften og Norges totalberedskap, og foreslo en rekke sektorovergrepene tiltak. Tross jordbruk og matproduksjonens viktige rolle i totalberedskapsmeldinga, fikk disse temaene liten plass i meldinga. Jordbruk nevnes ti ganger, landbruk syv ganger, matsikkerhet 13 ganger og matproduksjon fem ganger i løpet av meldingens 144 sider.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag leverte høringsinnspill til meldinga i februar. I innspillet understreket organisasjonen at jordbruket må regnes som en grunnpilar i norsk totalberedskap. Vi pekte på at matsikkerhet ikke kan reduseres til lagring og logistikk, men at den starter i jorda, med bønder, levende lokalsamfunn og et sterkt distriktsjordbruk. I innspillet advarte organisasjonen mot økende sentralisering i matproduksjonen, og ba om en konkret plan for å nå målet om 50 prosent sjølforsyning, inkludert tiltak for å ta i bruk nedlagte gårdsbruk og jord som har gått ut av drift.

Trenger 14 000 flere bruk i drift

På oppdrag fra landsmøtet 2024, bestilte organisasjonen en rapport fra Ruralis om hva som skal til for å nå Stortingets vedtak om 50 prosent sjølforsyning, gitt at kostholdet forblir likt som i dag. I rapporten defineres tre forutsetninger som må ligge til grunn: mer norsk mat i kostholdet, økt korndyrking på bekostning av gras, og en tilførsel av betydelige fysiske og økonomiske ressurser. Kostnaden er beregnet til 11,1 mrd. kroner.

For å nå sjølforsyningsmålet trenger vi flere bønder og flere bruk, noe Norsk Bonde- og Småbrukarlag har pekt på i flere år. Rapporten anslår et

økt behov for arbeidsforbruk tilsvarende mellom 7000-13 000 flere årsverk. Dersom man forutsetter samme bruksstørrelse som i dag, er det behov for 14 000 flere gårdsbruk.

Stortingsvalget 2025: Styrk norsk matberedskap

Målet for Stortingsvalget 2025 var å sette jordbruk og beredskap på agendaen, men det skulle vise seg å være vanskelig og formueskatt domierte den offentlige debatten. Flere steder i landet la likevel lokal- og fylkeslag ned stor innsats i å påvirke politikerne, og løfte utfordringer og løsninger i jordbruket inn mot valget.

I forkant av Stortingsvalget utarbeidet administrasjonen en ressursbank til lokal- og fylkeslag for å bistå dem i arbeidet opp mot Stortingsvalget. Styret vedtok ti krav inn mot Stortingsvalget, som dekket temaer fra beredskap og sjølforsyning, til bruk av utmarka og rekruttering av unge inn i næringa. Basert på disse ti kravene, ble det utarbeidet en kampanje til sosiale medier som nådde bredt ut, og både styremedlemmer og andre tillitsvalgte engasjerte seg i debatten i media.

VEIEN MOT ET NYTT TALLGRUNNLAG

Våren 2021: Et Bondeopprør slår rot og skaper furore i næringa. Fem bønder setter tallgrunnlag og bondeinntekta på agendaen.

Jordbruksoppkjøret 2021: Jordbruket går ikke i forhandlinger med staten. Avstanden mellom jordbruket og staten er for stor. I forbindelse med behandlingen av jordbruksoppkjøret, blir det avklart at det vil settes ned et inntektsutvalg som skal måle bondens inntekt og foreslå et nytt tallgrunnlag.

Høsten 2021: Inntektsutvalget (NOU 2022:14) ledet av Ola Grytten starter sitt arbeid.

Juni 2022: Inntektsutvalget skulle egentlig ha levert sin rapport i juni 2022, men medlemmene er ikke enige. Leveringsfrist utsettes.

Oktober 2022: NOU 2022:14 legges frem. Rapporten høster mye kritikk for sine forslag.

Januar 2023: Høringsfrist på NOU 2022:14. NBS leverer sitt høringsinnspill, og peker på flere elementer vi er kritiske til.

8. mars 2024: Regjeringa legger frem Meld. St. 11 (2023-2024) om økt sjølforsyning og inntektsopptrapping i jordbruket.

4. april 2024: Næringskomiteen behandler Stortingsmeldinga.

11. april 2024: Næringskomiteen avgir sin innstilling. Regjeringa søker støtte hos Høyre og det ligger an til flertall.

18. april 2024: Stortingsmeldinga behandles i Stortinget. I siste stund inngår regjeringa avtale med KrF, SV og Rødt, og får dermed flertall for forslag om å redusere timetall fra 1845 til 1750. De mister dermed støtte fra Høyre, og meldinga får ikke flertall.

21. juni 2024: Stortinget ber regjeringa legge frem nytt forslag til prinsipper for utmåling av bondens inntekt innen februar 2025.

3. februar 2025: Arbeiderpartiet, Senterpartiet, KrF, Venstre og Pasientfokus inngår avtale om prinsipper for utmåling av bondens inntekt. Avtalen inkluderer også økomål på 10 %, jordbrukskonto og en satsing på Nord-Norge.

28. februar 2025: Regjeringa legger frem Meld. St. 10 (2024-2025) om prinsipper for utmåling av tallgrunnlag.

Mars 2025: Meld. St. 10 (2024-2025) er på høring. NBS ber i sitt høringsinnspill om en avklaring for hva som gjelder for normeringa, og at avkastning på egenkapitalen inkluderes. Det ble ikke gjennomført muntlig høring i saken.

1. april 2025: Næringskomiteen legger frem sin innstilling. Det er flertall for forslaget fra regjeringa.

8. april 2025: Stortinget behandler Stortingsmeldinga om prinsipper for tallgrunnlag mm. i jordbruket. NBS arrangerer en markering utenfor Stortinget. Stortingsmeldinga blir vedtatt.

JORDBRUKS- FORHANDLINGENE 2025

Tor Jacob Solberg og Bjørn Gimming presenterer jordbrukets krav 2025.

I sluttspurten til årets jordbruksforhandlinger valgte staten å forhandle videre med Norges Bondelag. Partene inngikk avtale med ramme på 1,107 mrd. kroner.

Nyttige innspill fra organisasjonen

Studiearbeid del 1 i forkant av jordbruksforhandlingene 2025 hadde oppstart i august 2024, med innleveringsfrist 7. oktober. I del én av studiearbeidet ble det lagt opp til at lokal- og fylkeslag skulle kartlegge det ideelle jordbruket i sin region. Flere spørsmål ble stilt: hvor mange gårdsbruk er i drift, hvordan brukes ressursene, hvordan ser systemene rundt bonden ut mm. Under politisk verksted i forkant av landsmøtet

så vi på jordbruket i hele Norge, med utgangspunkt i funnene i de ulike regionene. Arbeidet ble utgangspunkt for del to av studiearbeidet, og vil også brukes i videre politikkutvikling. I tillegg til det ideelle jordbruket, skulle også lokal- og fylkeslag komme med forslag til nye tiltak og ordninger. Forhandlingsutvalget har sett at det er utfordrende å følge opp forslag til nye tilskudd og ordninger når disse kommer

i studiearbeid del to, da begrenset med tid og ressurser ikke muliggjør videreutvikling av forslagene slik at de kan forsvares i møte med stat og forvaltning. I tillegg krever noen ganger forslag utredninger eller tall fra Nibio, og frist for å be om dette er tidligere enn frist for å komme med innspill til studiearbeid del to.

16 lag leverte innspill til studiearbeid del en. Forslag til nye tilskudd og ordninger inkluderte blant annet teigbasert tilskudd og tilskudd til kastrat. Begge disse tilskuddene ble foreslått i NBS sitt primærkrav.

Studiearbeid del to ble gjennomført i januar og februar 2025, med innleveringsfrist 1. mars. I del to ble det ble annet bedt om innspill til prioriteringer innenfor ulike områder. 45 lag leverte sine innspill til studiearbeidet.

I tillegg til studiearbeidet, gjennomførte forhandlingsutvalget flere møter med interne utvalg og eksterne aktører i forkant. Møtene ble avholdt 10.-11. februar og 13. mars.

Forhandlingsutvalget

Årets forhandlingsutvalg bestod av leder Tor Jacob Solberg, politisk nestleder Marianne Lunåsmo og styremedlem Ola Lie. 1. vara og 2. vara til utvalget var henholdsvis styremedlem Ståle Støen og 4. vara Silje Skarstein. I tillegg til forhandlingsutvalget, bestod delegasjonen av Anders Bakke Klemoen, Nora May Engeseth, Lise Saga, Thor Håkon Føreland og Kathrine Kinn fra sekretariatet, og Dag Fossen som innleid konsulent.

Fredag 28. mars vedtok styret forhandlingsutvalgets mandat. Intern jamstilling, med en særlig prioritering av sau og ammeku, var et av de viktigste målene. I tillegg var fjerning av samordninga, å jobbe for et kartbasert tilskuddssystem, og få på plass bedre struktur med tak og trappe-trinn viktige prioriteringer for organisasjonen i forhandlingene.

Tallgrunnlaget vedtatt i Stortinget – begrenset økonomisk handlingsrom i forhandlingene I mars behandlet Stortinget Meld. St. 10 (2024-2025) om prinsipper for tallgrunnlag m.m. i jordbrukspolitikken. Stortingsmeldingen var et resultat av en avtale mellom Arbeiderpartiet, Senterpartiet, KrF, Venstre og Pasientfokus om hvordan bondens inntekt skal måles fremover. Følgende vedtak ble gjort i Stortinget:

«Timetalet per årsverk i jordbruket vert redusert med 50 timar til 1700 timar i to like trinn med

verknad for kalenderåra 2026 og 2027. Normeringsfaktoren, avsetning til investeringar i avskrivbar eigenkapital og samanlikningsgruppe ligg fast i talgrunnlaget slik det vart nytta ved jordbruksoppgjøret 2024.»

I tillegg vedtok Stortinget en målsetting om 10 prosent økologisk jordbruksareal, en satsing på Nord-Norge i vårens jordbruksforhandlinger, og innføring av jordbrukskonto.

Jordbrukets krav

Med vedtatt tallgrunnlag, er handlingsrommet for hvor mye partene kan be om i jordbruksoppgjøret for kostnadsdekning og inntektsøkning på linje med andre, begrenset. I årets jordbruksoppgjør inkluderte jordbruket derfor en egen del

JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2025

14. april: Grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket legges frem.

22. april: Rammeforhandlinger mellom Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag.

24. april: Fagлага utveksler primærkrav.

25.-28. april: Prosederinger og forhandlinger mellom fagлага.

28. april: Jordbruket legger frem sitt krav.

7. mai: Statens tilbud legges frem.

8.-16. mai: Prosederinger og forhandlinger mellom jordbruket og staten.

16. mai: Forhandlingene fortsetter mellom staten og Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag er ikke lenger med

16. mai: Avtalen mellom staten og Norges Bondelag legges frem.

19. mai: NBS offentliggjør sitt primærkrav

3. juni: Høring i Næringskomiteen

18. juni: Stortinget behandler jordbruksoppgjøret

i rammen som tok for seg beregnede kostnader ved å gjennomføre Stortingets mål om 50 prosent sjølforsyning innen 2030.

28. april la jordbruket fram sitt krav til årets jordbruksforhandlinger. Kravet hadde en ramme på 2 mrd. kroner, fordelt på 1,651 mrd. kroner i budsjettoverføringer og 288 mill. kroner i målprisøkninger. Partene forsøkte å jevne ut inntektsforskjeller mellom de ulike produksjonene, og prioriterte økte inntekter til sau og ammeku. Kravet inneholdt også forslag om et nytt tilskudd til melkeku av bevaringsverdige raser, tilskudd til kastrater, tilskudd til kalking, og et tilskudd til markedsproduksjon. I tillegg ble det foreslått å fjerne avkortinga av driftstilskudd til produsenter som leverer både ku- og geitemelk, i tråd med vedtak fra landsmøtet i Norsk Bonde- og Småbrukarlag i 2024.

Forhandlinger mellom jordbruket og staten Statens tilbud ble presentert 7. mai, og hadde en ramme på 805 mill. kroner. Det gav en differanse på 1,195 mrd. kroner, og en inntektsnedgang på 8700 kroner per årsverk. Da tilbudet ble lagt fram, uttalte leder Tor Jacob Solberg at han ikke forventet at regjeringa ville opprette et inntekts-gap: «Det er et tankekors at det er et stort fokus på økte ulikheter i samfunnet generelt, men at det nå legges opp til at jordbrukets interne forskjeller skal videreføres», sa han i en pressemelding fra NBS.

Partene valgte tross stor avstand å gå i forhandlinger med staten. Prosederinger, eller verdens lengste landbruksseminar, ble gjennomført 9.-11. mai.

Fortsatte uten NBS

I morgentimene 16. mai valgte staten å forhand-

	Nøkkeltall for jordbruksoppgjøret 2025			
	Primærkrav NBS	Jordbrukets krav	Statens tilbud	Fremforhandlet avtale
Ramme	3,792 mrd. kr	2,0 mrd. kr	805 mill. kr	3,015 mrd. kr
<i>Budsjettmidler</i>	-	1 650 mill. kr	1944 mill. kr	747 mill. kr
<i>Målpris</i>	-	288 mill. kr	545 mill. kr	288 mill. kr
Sum kostnader (10)	3 402 mill. kr	1 859 mill. kr	1 245 mill. kr	1 307 mill. kr
<i>Handelsgjødse</i>	233 mill. kr	303 mill. kr	-	174 mill. kr
<i>Kraftfôr</i>	1 152 mill. kr	385 mill. kr	-	-
<i>Nye kostnader pga. satsninger/krav</i>	1 408 mill. kr*	205 mill. kr*	-	-
Sum markedsinntekter/produksjonsinntekter	1 134 mill. kr	834 mill. kr	1 086 mill. kr	1 086 mill. kr
Sum økte inntektsmuligheter				
<i>Normert</i>	57 500 kr	27 500 kr	- 8700 kr	24 300 kr
<i>Ikke normert</i>				

*NBS ønsket i sin primærkrav å dekke inn kostnader knyttet til økt sjølforsyningsgrad i tråd med Stortingets mål. I jordbrukets krav ble fagлага enige om en slik kompensasjon på totalt 250 mill. kroner. Tiltaket fikk ikke medhold hos staten.

le videre med Norges Bondelag, etter Norsk Bonde- og Småbrukarlag ba om en avklaring knyttet til normering som staten ikke kunne komme med. Organisasjonen ønsket en avklaring om normeringsfaktoren skulle fortsette som et kronemessig beløp eller en prosentsats etter inntektsjamstilling er oppnådd, og spørsmålet kom som en reaksjon på statens skisse til innledende protokolltekst. Spørsmålet ble også stilt i innledende faser og i et eget brev til departementet, uten respons.

Bakgrunnen for ønsket om en slik avklaring, var blant annet et ønske om å opprettholde jordbruksavtalens legitimitet. «Når deler av grunnlaget for tallgrunnlaget holdes åpent og uavklart, er det ikke lenger mulig å snakke om forutsigbarhet for bonden. Og uten forutsigbarhet trues hele avtaleinstituttet,» uttalte leder Tor Jacob Solberg da det ble kjent at forhandlingene fortsatte uten NBS.

Avtale mellom staten og Bondelaget

Staten og Norges Bondelag forhandlet videre, og ettermiddagen 16. mai presenterte de avtalen. Partene ble enige om en ramme på 1,107 mrd. kroner, 302 mill. Kroner over statens tilbud. Hovedgrepene i avtalen var økte inntektsmuligheter, et økonomisk løft for sau og ammeku, økte målpriser og oppfølging av Landbrukets Klimaplan, inkludert en intensjon om innfasing

av metanhemmere i fôret fra 2027.

Lanserte primærkrav

Mandag 19. mai lanserte NBS sitt primærkrav. Lagets inngang i rammeforhandlingene var 3,7 mrd. kroner. Primærkravet er organisasjonens forhandlingsdokument med Bondelaget, og er utformet på bakgrunn av rammen partene blir enige om i rammeforhandlingene.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag sine hovedprioriteringer i årets jordbruksforhandlinger var å arbeide for intern jamstilling gjennom et betydelig løft for sau og ammeku. Organisasjonen foreslo også å fjerne samordninga, som var en tung posisjon gjennom forhandlingene. I tillegg ble det foreslått en rekke nye tilskudd for å styrke sjølforsyninga, bidra til helhetlig bærekraft og å ta landbruket i en ny retning.

Stortinget vedtok jordbruksavtalen

Næringskomiteen gjennomførte høring av jordbruksoppgjøret i starten av juni. I sitt høringsinnspill påpekte Norsk Bonde- og Småbrukarlag at avtalen ikke bidro til å nå Stortingets mål om 50 prosent sjølforsyning, og ba i tillegg om en avklaring om hvordan normeringsfaktoren skulle beregnes fremover.

Stortinget behandlet jordbruksavtalen 18. juni. Avtalen ble vedtatt.

Årets forhandlingsutvalg, f.v: Marianne Lunåsno, Ola Lie og Tor Jacob Solberg.

RAPPORTER FRA REFERANSE- OG ARBEIDSGRUPPER

I jordbruksoppgjøret blir partene enige om utredninger som skal gjennomføres og arbeidsgrupper som skal settes ned. I jordbruksoppgjøret 2024 ble det satt ned to arbeidsgrupper og en rekke utredninger. I tillegg ble det satt ned en toårig arbeidsgruppe i 2023 som også leverte rapport til JF2025. NBS sitter i referansegrupper for de forskjellige utredningene. Her får du en oppsummering av et utvalg av rapportene som ble levert til JF2025.

Arbeidsgruppe: Korn og kraftfôr

I mars 2025 la arbeidsgruppa for gjennomgang av korn og kraftfôr fram sin rapport. Tor Jacob Solberg og Dag Fossen representerte NBS i gruppa. Rapporten gjennomgikk flaskehalsar og mulige tiltak for å øke sjølforsyninga av mat og fôr. Arbeidsgruppa pekte blant annet på behovet for stabil og riktig kvalitetsfordeling av mathvete, og et stort behov for investering i infrastruktur for mottak, sortering og tørking. Videre pekte rapporten på at det særlig er behov for å øke hvetedyrkingen i Norge.

Arbeidsgruppe: Avvikle telledato for storfe

I jordbruksoppgjøret 2024 ble partene enige om å sette ned en arbeidsgruppe som skulle se på avvikling av telledato for storfe. Nora May Engseth representerte NBS i gruppa. Avvikling av telledato har vært en viktig sak for organisasjonen, og vår inngang i gruppa var å finne en løsning som gjorde det mulig å gå over til et system hvor tilskudd beregnes for antall dyr bonden har hver dag, hele året. Gruppa leverte sin rapport 15. november, og anbefalte en avvikling fra og med søknadsåret 2028. En avvikling krever videre regelverksutforming og utvikling av tekniske løsninger, som det i jordbruksoppgjøret 2025 ble bevilget penger til å gjennomføre.

Arbeidsgruppe: Husdyrtilskudd og klimagassutslipp

I jordbruksoppgjøret 2023 ble det satt ned en toårig arbeidsgruppe som skulle vurdere hvordan husdyrtilskuddet kunne knyttes til klimatilskudd i landbruket. Vilde Haarsaker (i 2023), Lise Saga (2023-2024) og Kathrine Kinn (2024) har representert organisasjonen i gruppa. Rapporten ble lagt fram i oktober 2024. I rapporten ble det gjort vurderinger rundt å knytte krav eller tilskudd til tre ulike tiltak: klimarådgiving, bruk

av metanhemmere og bedre grovfôr kvalitet. Arbeidsgruppa kom ikke med anbefalinger om å innføre krav eller å knytte husdyrtilskuddet til noen av tiltakene, men konkluderte med at et krav om bruk av metanhemmere var prematurt og at det var behov for ytterligere avklaringer av regelverksendringer, implementeringsplan, kostnadsanslag mm.

Referansegruppe: Produksjonsregulering

I jordbruksoppgjøret 2024 ble det satt ned en arbeidsgruppe som skulle redegjøre for dagens produksjonsregulering og vurdere alternative tiltak for å supplere eksisterende ordninger for å sikre en mer balansert produksjon. I arbeidsgruppen representerte Kathrine Kinn og Lise Saga organisasjonen. I rapporten *Utredning av nye virkemidler for produksjonsregulering* ble det sett på todelt omsetningsavgift for egg, vektdifferensiert omsetningsavgift for egg, vektdifferensiert omsetningsavgift for storfekjøtt og svinekjøtt kvoter for sau, samt en kort vurdering av kvoter på storfekjøtt. Virkemidlene ble utredet basert på innspill fra næringa og arbeidsgruppe medlemmer. Tiltakene ble vurdert ut ifra ulike effekter og elementer, som i hvilken grad de ville påvirke produksjon, marked, forvaltbarhet og hvor inngripende de ville være.

Referansegruppe: Grunnvilkår produksjons-tilskudd

Under forhandlingene i 2024 ble partene enige om at Landbruksdirektoratet skulle gå gjennom grunnvilkårene for produksjons- og avløsertilskudd. Referansegruppen besto av faglaga og forvaltningen på ulike nivåer. Kathrine Kinn og Thor Håkon Føreland representerte organisasjonen. Bakgrunnen var at vilkårene for produksjons- og avløsertilskudd reiser vanskelige grensedragninger når det kommer til å praktisere forskriften. Arbeidet resulterte i rapporten *Grunnvilkår for produksjons- og avløsertilskudd*. Her ble det kartlagt hvordan grunnvilkårene praktiseres og kontrolleres, samt beskrevet svakheter ved dagens regelverk og forvaltning. Det ble vurdert eventuelle endringer i regelverket og praksis. NBS foreslo ingen endringer i grunnvilkårene under forhandlingene i 2025 og det ble heller ingen endringer i vilkårene i avtalen mellom staten og Norges Bondelag.

HØRINGER OG POLITISKE INNSPILL

Norsk Bonde- og Småbrukarlag bidrar med innspill til en rekke politiske prosesser. I perioden 1. juli 2024 til 30. september 2025 leverte organisasjonen innspill til 27 høringer.

I tillegg er det gitt innspill til forskningsprosjekter, andre politiske prosesser i departementene og til Statsbudsjettet. Innspillsarbeidet kommer i tillegg til det øvrige politiske arbeidet og jordbruksforhandlingene.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er pådriver for en ny retning i jordbrukspolitikken. Vi skal produsere mat i tråd med ressursgrunnlaget, og bønder skal ha ordentlig betalt for arbeidet og kunne leve gode liv. Da må systemene rundt bonden fungere godt. Det innebærer blant annet at lover, regler og forvaltning opererer på en slik måte at det er mulig for bonden å gjøre jobben sin på en god måte. Å sikre at ny politikk, regelverksendringer og lovverk bidrar til dette, er sentralt når organisasjonen gir innspill.

Melk ut av målprisordningen

I jordbruksoppgjøret 2024 ble forhandlingspartene enige om å gå over fra målprissystem til volummodell på melk. Dette ble gjort for å overholde Norges forpliktelser i WTO-avtalen, som setter grenser for hvor mye støtte staten kan gi til jordbruket.

I etterkant av forhandlingene la regjeringa fram et forslag til forskrift for ordningen. Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag leverte felles høringsinnspill. I innspillet foreslo faglagene at den øvre prisgrensen burde være ti prosent, slik det gjøres for kjøtt og egg, med samme prismodell. Forskriften skulle også regulere maksimalt kvantum for innlegging av varer på reguleringslager, og forslaget var å ta utgangspunkt i gjennomsnittet i tiårsperioden mellom 2013-2023. For å ta høyde for at det i enkelte år er behov for å legge mer kvantum på reguleringslager enn i gjennomsnittsåret, foreslo organisasjonene å ta utgangspunkt i de fem årene med høyest innlegging av varer på reguleringslager i den samme tiårsperioden.

I oppfølging av ny ordning ble det satt ned to arbeidsgrupper, som så på forenkling av markedsordningen for melk og på mottaksplikt og prising av fett og fløte, hvor NBS var representert av hhv. Anders Bakke Klemoen og Lise Saga.

Stortinget vedtok tiltak for å bedre dyrevelferden

Norge har alle forutsetninger på å være blant de beste i verden på dyrevelferd og -helse. I desember 2024 la regjeringa fram forslag til ny dyrevelferdsmelding. Meldingen inkluderte alle dyr som er omfattet av dyrevelferdsloven.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag har samarbeidet om innspill til Dyrevelferdsmeldinga. I forkant har faglagene gitt innspill til forarbeidet, om 1) generelle tiltak for å lykkes med ytterligere forbering av dyrevelferden i landbruket (2022), 2) tiltak for hver enkelt dyreart (2023) og kyllinghybrid (2024). I tillegg kom de to organisasjonene med felles høringsinnspill til selve meldingsforslaget.

Bonden er den viktigste enkeltfaktoren for dyras velferd. Dette var også hovedbudskapet i det felles høringsinnspillet som ble levert fra faglagene i februar 2025. De trakk også fram at tiltak må kompenseres og at økte arealkrav er utfordrende å bære, men at Dyrevelferdsmeldinga i stor grad ville bidra til å heve dyrevelferden kontinuerlig og at den la opp til bedre regelverksetterlevelse. Meldinga ble vedtatt i Stortinget i april 2025, med tilleggsvedtak for å bedre dyrevelferden hos svin og fjørfe.

Forslag om løsdrift fikk ikke flertall

I desember 2024 fremmet FrP et representantforslag om at løsdriftskravet kun skulle gjelde nybygg. Norsk Bonde- og Småbrukarlag leverte høringsinnspill til saken, hvor vi støttet forslaget. At løsdriftskravet kun skal gjelde nybygg er noe

organisasjonen har jobbet for lenge, og har spilt inn i flere fora.

I en Ruralis-undersøkelse fra 2024 ble melkebønder spurt om løsdriftskravets påvirkning på gårdsdrift i bås fjøs. Nær 70 prosent mente det var usannsynlig eller lite sannsynlig at de vil bygge om til løsdrift. Dersom alle som i dag driver melkeproduksjon i bås fjøs, skulle bygd om til

løsdrift, måtte det blitt bygd ett nytt løsdriftsfjøs hver arbeidsdag fram til 2034.

I høringsinnspillet trakk Norsk Bonde- og Småbrukarlag fram at et krav om løsdrift som kun gjelder nybygg, vil gjøre det mulig å legge en strategi for gjenreising av norsk jordbruk, uten å føre til ytterligere strukturrasjonalisering og avvikling av norsk matproduksjon.

HØRINGSINNSPILL NBS HAR LEVERT I PERIODEN 1. JULI 2024 TIL 30. SEPTEMBER 2025

August 2024	Høring - Forslag til lov om endringer i konsesjonsloven Høring - NOU 2024: 9 Ny lov om offentlige anskaffelser (del 2)
September 2024	Høring - Innføring av krav til elektronisk plantevernjournal mv. Høring - Forslag til endring av TSE-forskriften (TSE-høring 1-2024) Høring - NOU 2024: 10 Ny motorferdsellov Høring - Ny naturskadeforsikringslov mv.
Oktober 2024	Høring - Forslag til endringer i reindriftsloven og tilhørende endringer i jordskiftelova Høring - Forslag til endringer i Omsetningsrådets regelverk i forbindelse med overgang til volummodell melk (Ldir) Innspill - Stortingsmelding om bærekraftsarbeidet i Norge Høring - Forslag til forskriftsendringer som følge av overgang fra målprissystem til volummodell melk (regjeringen) Høring - Ny lov om utøvelse av jakt, fangst og felling av vilt mv. (viltressursloven)
Desember 2024	Høring - Satser for standardisert erstatning for utrangerte avlspurker Høring - Forslag til endringer i arbeidsmiljøloven mm. - innleie av avlserere i jordbruket Høring - Forslag til nye forbud av fremmede planter
Januar 2025	Innspill - Innføre avstandskrav til kantvegetasjon ved bruk av sprøytemidler
Februar 2025	Høring - Forslag til ny lov om forebygging og reduksjon av matsvinn (matsvinnloven) Høring - Representantforslag om nødvergerett Høring - Meld. St. 8 (2024-2025) Dyrevelferdsmeldinga Høring - Meld. St. 9 (2024-2025) Totalberedskapsmeldinga
Mars 2025	Høring - Meld. St. 10 (2024-2025) Prinsipper for tallgrunnlag m.m. i jordbrukspolitikken
April 2025	Høring - Forslag til lov om endringer i lov om dyrevelferd (forbud mot fremstilling, fremvisning m.m. av seksuelle overgrep mot dyr)
Mai 2025	Høring - Forslag til forskrift om prøveordning om teigbasert tilskudd mv. for utvalgte arealer i Nord-Norge i 2025 Høring - Prop. 149 S (2024-2025) Jordbruksoppgjøret
August 2025	Høring - NOU 2025: 3 Ny kulturmiljølov Høring - Forslag til endringer i lov om god handelsskikk i dagligvarekjeden (presiseringer i god handelsskikk-standarder mv.) Høring - Forskrift om gjennomføring av avskogingsforordningen i norsk rett

Foto: Vilde Haarsaker

BÆREKRAFT, KLIMA OG MILJØ

Denne perioden har vært året for klima, miljø og bærekraft i jordbruket og i Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Organisasjonen har gitt innspill til flere viktige høringer og prosesser, og lanserte vinteren 2025 sin egen bærekraftsplan **Bærekraft mellom bakkar og berg**.

Bærekraftsarbeidet i Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Norsk Bonde- og Småbrukarlag jobber for helhetlig bærekraft og matproduksjon i et evighetsperspektiv. Bonden skal produsere mat i tråd med ressursgrunnlaget, og jordbruket skal utnytte de mulighetene som eksisterer til å sikre tilgang på trygg mat for befolkningen. Dette innebærer blant annet å utnytte de enorme utmarksressursene, samtidig som vi skal produsere mest mulig korn, poteter, frukt og grønt.

Dette perspektivet på bærekraft løftes på alle arenaer. Det former hvilke tiltak vi prioriterer i jordbruksforhandlingene, innspill til politiske partier og politiske prosesser, og hvilke prosjekter vi deltar i. I årsmeldingsperioden har NBS blant annet vært med i forskningsprosjektet New Tools og i et prosjekt om småskala grønt, deltatt på samling med prosjektet Nano4Crispr, og vært aktiv bidragsyter i Landbrukets Økoløft. Organisasjonen har også deltatt i Klimaregnskapsgruppa, og bidratt til å arrangere landbrukets klimamøte. Vi jobber også med bærekraft i nettverk og allianser som Forum for utvikling og miljø, Broen til Framtiden, For Velferdsstaten og Lokalsamfunnsforeningen. Både tillitsvalgte og sekretariatet representerer NBS i disse foraene.

Bærekraft mellom bakkar og berg

I april 2025 lanserte Norsk Bonde- og Småbrukarlag sin egen klima- og bærekraftsplan for jordbruket, **Bærekraft mellom bakkar og berg**. Planen ble bestilt av landsmøtet 2023, og er en samling av gjennomførbare, politiske tiltak som vil bidra til å ta jordbruket og samfunnet i en helhetlig bærekraftig retning.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at et grunnleggende prinsipp for bærekraftig jordbruk og matproduksjon, er at alle land har plikt og rett til å sikre matforsyningen for sin befolkning

gjennom best mulig bruk av arealressursene, lokale kretsløp og lokalt eierskap. For å sikre nok mat i verden, er vi avhengige av at også arealer som er mer utfordrende å drive, er i drift. Det må bli lønnsomt med produksjonsmetoder som er i tråd med et bærekraftig jordbruk, og kostnadene ved å gjennomføre klima- og miljøtiltak må utredes.

Bærekraft mellom bakkar og berg ble lansert på et eget seminar på Klimahuset i Oslo. Planen vektlegger de sosiale og økonomiske forholdene i jordbruket som legger til rette for at bøndene har tid og kapasitet til å gjennomføre ønskede tiltak. Det påpekes blant annet at tiltakene må bidra til helhetlig bærekraftig bruk av ressurser.

Nye kostråd lansert

I 2023 og 2024 pågikk prosessen med å utforme nye nasjonale kostråd i Norge. Norsk Bonde- og Småbrukarlag kom med innspill til forslag til nye kostråd i mai 2024, og til arbeidet med kunnskapsgrunnlaget foregående år. Kostråd som verktøy for å utvikle matsystemet i en bærekraftig retning har vært sentralt i NBS sine innspill, men organisasjonen har understreket at bærekraft også inkluderer matsikkerhet, og at det i Norge betyr å spise mat vi har forutsetninger for å produsere.

Under Arendalsuka 2024 ble de nye kostrådene lansert. I forbindelse med lanseringa, uttalte leder i Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Tor Jacob Solberg, at: «jeg håper vi kan bruke mer tid på å snakke om produksjonsmetode for maten vi bør spise framover».

Stortingsmelding om bærekraftsarbeidet i Norge

I 2024 startet regjeringa arbeidet med en stortingsmelding om bærekraftsarbeidet i Norge. Norsk Bonde- og Småbrukarlag leverte innspill til denne meldingen i oktober 2024. I høringsinnspillet la organisasjonen vekt på at bærekraft må forstås helhetlig.

For at norsk jordbruk skal være bærekraftig, må bønder sikres velferdsordninger, rettferdig inntekt og rammer som gjør det mulig å drive på naturens premisser. Økonomisk bærekraft ble løftet frem som en forutsetning for miljømessig bærekraft, og som et nødvendig grunnlag for at bønder faktisk skal kunne gjennomføre klimatil-tak.

I innspillet fremhevet organisasjonen at bærekraftig ressursbruk krever flere bønder og en desentralisert matproduksjon. NBS etterlyste en sterkere satsing på jordvern, sirkulær ressursbruk, biologisk mangfold og økt sjølforsyning som del av nasjonal beredskap. Bøndernes innsats for kulturlandskap, beredskap og levende bygder ble trukket fram som samfunnsbærende arbeid, og som en forutsetning for et bærekraftig Norge.

Klimameldingen

I oktober 2023 leverte klimautvalget 2050 NOU 2023:25 Omstilling til lavutslipp – veivalg for klimapolitikken mot 2050. Basert på denne rapporten, leverte regjeringa i april 2025 Meld. St. 25 (2024-2025) Klimamelding 2035 – på vei

mot lavutslippssamfunnet. Norsk Bonde- og Småbrukarlag leverte sitt høringsinnspill til Klimameldingen i mai 2025. Innspillet fokuserte på jordbrukets rolle i klimaregnskapet, skillet mellom biologiske og fossile utslipp, målkonflikter i klimaarbeidet og kostholdstiltak. Det ble blant annet lagt vekt på at klimatil-tak i jordbruket må bygge på helhetlig bærekraft – der hensynet til matsikkerhet, sjølforsyning, levende bygder og biologisk mangfold sees i sammenheng. Norsk Bonde- og Småbrukarlag pekte på behovet for en offensiv satsing på jordhelse, beiting og god agronomi, og at klimatil-tak må kompenseres.

Økomål og ny nasjonal økostrategi

Som en del av avtalen mellom Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Venstre, Pasientfokus og KrF om prinsipper for utmåling av bondens inntekt (tallgrunnlaget), ble partene enige om et mål om 10 prosent økologisk jordbruksareal innen 2032. Et økomål er noe Norsk Bonde- og Småbrukarlag har jobbet for lenge, og er et viktig bidrag inn i arbeidet med å styrke det økologiske jordbruket i Norge.

For å følge opp målet, lanserte regjeringa i april 2025 en ny nasjonal strategi for økologisk jordbruk for perioden 2025-2032. Økostrategien definerer ti tiltak for å øke omsetning og produksjon av økologisk mat. Jordbruksforhandlingene, Nasjonal ressursgruppe for økologisk landbruk og Landbrukets Økoløft, samt vårt arbeid for å innføre gratis sertifisering og kontroll av økologiske produkter, og mer økologisk i offentlige anskaffelser, vil være viktige arenaer og bidrag fremover i arbeidet med å nå økomålet.

Avskogingsforordningen

Avskogingsforordningen (EUDR) skal sikre at varer som tømmer, kaffe, kakao, palmeolje, gummi og enkelte husdyrprodukter ikke kommer fra områder der skog er ryddet etter 2020. I Norge får dette konsekvenser for hud og skinn fra storfe, men også for tømmer som kommer fra skog som er ryddet til beite. Hvilke produkter forordningen gjelder for bestemmes gjennom EØS-avtalen.

I september 2025 leverte NBS høringsinnspill til forordningen. I innspillet påpekte organisasjonen at det blir feil å likestille beitebruk i Norge med avskoging av regnskog i Brasil, og stiller spørsmål ved hvordan en forskrift vil slå ut for mottaksplikten. Produkter fra områder som er ryddet til beite tilbake til 2020, vil omfattes av

forordningen. NBS er kritiske til at forordningen skal innføres med tilbakevirkende kraft. I innspillet trekkes kompensasjonsordninger og ytterligere konsekvensutredninger ut som viktige tiltak.

Metanhemmere skaper debatt

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har jobbet aktivt med problemstillinger rundt metanhemmere i en årrekke, blant annet gjennom opplysningsarbeid i avisa og på nettsida. I årsmeldingsperioden har metanhemmerne fått betydelig mer oppmerksomhet. I februar 2025 arrangerte lokallaget Tigerstaden BS, i samarbeid med Matprat, det første offentlige arrangementet om metanhemmere i landbruket. Arrangementet ble streamet, og inkluderte foredrag om hva metanhemmere er, hvorfor deler av landbruket ønsker å ta dem i bruk, og utfordringer knyttet til internasjonale maktstrukturer og beitebruk i Norge. I forbindelse med arrangementet, gjennomførte Matprat en spørreundersøkelse om forbrukernes holdninger til metanhemmere. Undersøkelsen viste at det generelt var lav kjennskap blant folk flest.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble partene enige om å ta sikte på å innføre krav om metanhemmere i føret til melkekyr fra 2027, for å kvalifisere til husdyrtilskudd. Forslaget møtte mye motstand i næringa og ellers. Gjennom sommeren 2025 økte oppmerksomheten rundt metanhemmere, og debatten gikk i media og på sosiale medier. Styret behandlet en intern uttalelse om metanhemmere i styremøtet i august 2025. Hensikten med den interne uttalelsen var å vedta organisasjonens tilnærming til metanhemmere frem til et eventuelt vedtak i landsmøtet 2025.

I september deltok NBS i to debatter om metanhemmere under Dyrsku'n. Her løftet leder Tor Jacob Solberg blant annet utfordringer knyttet til beitebruk og manglende støtte i næringa, men også at det var et kostbart og lite langsiktig klimatil-tak.

BEITEBRUK OG ROVVILT

Hvert år slipper omtrent 20 000 bønder dyra sine på beite i inn- og utmark. Økt beitebruk er et viktig tiltak dersom vi skal nå Stortingets mål om 50 prosent sjølforsyning. Men beitebruken er i nedgang.

Beiting er av stor verdi for bonden, dyra og samfunnet. Med begrenset jordbruksareal, er vi avhengig av å kunne høste de rike utmarksressursene for å sikre nok fôr til husdyra våre. Beitebruk er bærekraftig, og bidrar til å styrke vår matsikkerhet.

Rovvilt på agendaen

Det siste året har vært preget av store utfordringer for beitenæringen. Spesielt jerv og gaupe har i endel områder gjort enorm skade, men også bjørn har vært en utfordring, særlig i de nordlige fylkene. Ynglingstallene viser at både jerv og gaupe ligger langt over bestandsmålene som er satt. Bestandsmålet for ulv er fortsatt for høyt, og det fryktes økt skade fra ørn fremover.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har gjennomført flere møter og diskutert utfordringene både med Klima- og miljødepartementet, jordbruket, og miljø- og dyrevernorganisasjonene. Organisasjonen har i lengre tid jobbet for å bygge en sterk beitebruksallianse med mål om å krefte ulike organisasjoner for en rettferdig rovdyrpolitikk. Arbeidet er fortsatt i oppstartsfasen, men samarbeidet med relevante organisasjoner er godt på andre arenaer, som utmarkskonferansen og beitekonferansen. I september 2025 ble det gjennomført møte på ledernivå sammen med Norsk Sau og Geit og Norges Bondelag for å koordinere innsatsen knyttet til rovvilt og beitebruk.

Det store beiteløftet

Landsmøtet 2024 vedtok Det store beiteløftet - en satsing på økt bruk av beite. Vedtaket ble fulgt opp i jordbruksforhandlingene. I satsinga inngikk blant annet styrking av økonomien i

Foto: Kathrine Kinn

UTMARKSUTVALGET

Utmarksutvalget i NBS jobber med tiltak for å tilrettelegge for og styrke bruken av utmarksbeite, blant annet gjerdeplikt, beiteretten, konflikter knyttet til turisme og friluftsliv mm.

- Utvalget er blitt styrket med 4 nye medlemmer og består nå av 7 medlemmer. Godt spredt fra nord til sør.
- Gitt høringsuttalelser til NBS sentralt på flere høringer innen vårt fagfelt matproduksjon i utmarka.
- Utvalget er medarrangør på Skåbukonferansen.
- Leder i utvalget har deltatt i møte angående for lette lam med dei andre faglaga og Nortura og rovdyr/erstatning i forhold til dugnadsarbeid for å hindre psykisk belastning for dyreeiger og dyrevelferden.
- Utmarksutvalget får mange henvendelser knyttet til beiterett og gjerdeproblemer. Disse temaene har vært sentrale i utvalgets arbeid.

beitenæringene, større satsing på utnyttning av beiteressurser ved hjelp av storfe generelt og kastrater spesielt, samt nasjonal ordning for gjerder, beiteteknologi og beitesystemer under LUF.

SV foreslo styrking av nødvergeretten - NBS støttet forslaget

I januar 2025 la representanter fra SV fram et forslag om å endre Naturmangfoldslovens § 17 for å utvide retten til felling av rovdyr som angriper tamdyr under visse omstendigheter. Endringen ville gjøre det mulig for domstolene å foreta en bredere og mer skjønnsmessig vurdering av om vilkårene for å oppfylle nødvergeretten var oppfylt. Norsk Bonde- og Småbrukarlag leverte høringsinnspill til prosessen, med støtte til den foreslåtte endringen. Organisasjonen påpekte blant annet at flere saker i større grad ville kunne behandles likt ihht. Likebehandlingsprinsippet, dersom endringen ble innført. Stortinget behandles saken i mars 2025, og fikk flertall. Lovendringen trådte i kraft 1. april 2025.

Skåbuprisen til Rekdal og Kjørstad

Skåbukonferansen, et møtested for alle med engasjement for norsk matproduksjon, ble arrangert både i 2024 og 2025. Tema for de to konferansene var beitebruk, beredskap og sentralisering. I 2024 ble også Skåbuprisen delt ut for første gang. Det var Yngve Rekdal, mangeårig forkjemper for beitebruken og forsker ved Nibio, som mottok prisen blant annet for sitt

arbeid med å kartlegge utmarksbeite i Norge. I 2025 gikk Skåbuprisen til Pål Kjørstad. Juryen, bestående av Tyr, Norsk Sau og Geit og NBS begrunnet tildelingen med Kjørstads langvarige og utrettelige arbeid for beitebruk og rovdyrspørsmål.

Dialogmøte om rovviltforliket

Norsk jordbruk trenger en rovviltforvaltning som gjør det mulig å drive jordbruk i hele landet. Det var hovedbudskapet i dialogmøtet med Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet om rovviltforvaltningen i mai 2025. Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norsk Sau og Geit og Norges Bondelag deltok på møtet med statssekretærene fra de to departementene. NBS tok opp en rekke konkrete utfordringer i møtet: evaluering og endring av erstatningsordningene, situasjonen med jerv i Fjord, Rauma, Lom og Skjåk, og behovet for våruttak av bjørn og ulv før beitesesongen. I tillegg ble også behovet for døgnåpen beredskapstelefon hos statsforvalteren under beitesesongen løftet, og NBS stilte kritiske spørsmål til praksisen med å kreve tidlig nedsanking i beiteprioriterte områder – noe vi mener strider mot rovviltforlikets intensjon.

Høring om motorferdsel i utmark

I mai 2024 la Motorferdsellovutvalget frem sitt forslag til ny lov om motorferdsel i utmark og vassdrag (NOU 2024:10). Utvalget foreslo å videreføre dagens regler, med mindre justeringer. Mer enn i noe annet land vi kan sammenligne oss med, har det norske jordbruket systematisk utnyttet beiteressursene i utmarka gjennom mange tusen år. Hovedbudskapet i NBS sitt høringsinnspill til lovforslaget, var at endringer må legges til rette for at utmarka i enda større grad kan brukes til matproduksjon. Dette betyr at loven må være smidig nok til at bonden kan benytte motorisert ferdsel der det trengs for å utnytte utmarksbeite, samtidig som at det er mulig å begrense lovlig motorisert ferdsel som fortrenger beitebruk.

SMÅFEUTVALGET

Småfeutvalget i NBS jobber med tiltak for å betra økonomien i kjøttproduksjon på småfe og sikre rekruttering i næringa.

Viktige arbeidsoppgåver i år:

- **Produksjonsregulering.** Mål om økonomisk jamstilling med andre yrkesgrupper kan lett føra til overproduksjon. Utvalet har utarbeid konkrete tiltak på regulering av kjøttproduksjon på sau. Frank og Øystein deltok på møte 13. februar i Oslo med Norsk Sau og Geit, Norges Bondelag og Nortura/Totalmarknad. Frå NBS møtte også Tor Jacob Solberg og Tor Håkon Førreland. Det er vanskeleg å få respons på regulering av produksjonen sidan det nett nå er for lite lam.
- **Driftstilskot** i sauehaldet, gjerne forma som eit beredskapstilskot
- **Endra slaktetilskot** på lam for å redusera talet på «blålam»
- **Kjøttproduksjon på kje og krav om helseteneste for både mjølke- og ammegeit.** Marknaden for kjejøtt er pressa. Mange bukkekje frå mjølkegeitbruk blir avliva rett etter fødsel på grunn av plassmangel til oppfôring og vanskar med å få omsett slaktet til akseptabel pris. Kan vera aktuelt med eit spesielt tilskot til ammegeit dersom desse dyra blir prioriterte til landskapspleie + rekruttering. Etablering av mange nye og små ammegeitbruk kan vera ei utfordring for geitehelsa (CAE, byllesjuke og paraturberkulose) om dette ikkje blir tatt alvorleg på alle bruk (smitterisiko).
- **Beitetilskot for småfe** og andre tiltak for å utnytta utmarka meir
- **Arealtilskot.** Optimera tilskotet ut frå normalavling i sona, registrert avling kombinert med spreieareal og nivå på fosforgjødsling.
- **Langsiktig arbeid med teigbasert tilskot.** Teigbasert tilskot vil stimulera til å utnytta potensialet for planteproduksjon på kvar enkelt gard i tråd med behov for mat- og fôrproduksjon som samfunnet har. Bruk av gardskart, jordprøver, meteorologiske data, NVE-målingar og skifteregister vil gi ein stor mulighet på dette området som også kan koplast til elektroniske jordleigeavtalar og gi grunnlag for rettfærdig vurdering av avlingsskadeerstatning.

BEDRE MARKEDSTILGANG OG ØKT OMSETNING

I 2000 vedtok Stortinget Verdskapingsprogrammet for lokalmat (VSP). Programmet ble vedtatt etter initiativ og påvirkning fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag. 24 år senere er regjeringa i gang med en ny oppskrift for mer lokalmat. NBS jobber for å styrke satsingen på lokalmat og -drikke i Norge.

Å bedre markedstilgangen og bidra til å bryte ned etablerte maktstrukturer i dagligvarehandelen, er en sentral del av Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt arbeid. En rettfærdig verdikjede for mat er avgjørende for å sikre bonden rettfærdig inntekt og bedre rammevilkår.

Felles for organisasjonens arbeid med både dagligvarehandelen, offentlige anskaffelser og lokalmat og -drikke, er bondens tilgang til markedet og muligheten til å få en rettfærdig pris for sine varer.

Lanserte strategi for økt produksjon og omsetning av lokalmat

I januar 2024 lanserte regjeringa et nytt mål for omsetning av lokalmat: 25 mrd. kroner innen 2035. For å nå dette målet, ble det utarbeidet en Oppskrift for mer lokalmat. NBS kom med innspill til dette arbeidet, både skriftlig og muntlig. I over 20 år har Norsk Bonde- og Småbrukarlag vært en pådriver for en satsing på lokalmat og -drikke. Tiltak som verdskapingsprogrammet for lokalmat på starten av 2000-tallet, og lovendringer som åpnet for lokalforedlingskvote på melk og bruk av upasteurisert melk i ost, har vært helt avgjørende bidrag for den veksten vi har sett innen lokalmat og -drikke. I september 2025 lanserte derfor Norsk Bonde- og Småbrukarlag en egen strategi for hvordan Stortingets mål om 25 mrd. i omsetning av lokalmat og -drikke skal nås innen 2035.

Hovedformålet med denne strategien er å identifisere tiltak som bidrar til å øke produksjon og omsetning av lokalmat og -drikke gjennom å 1) tilrettelegge for at nye lokalmatprodusenter kan starte opp, 2) lokalmatprodusenter får bedre utbytte av tilskuddssystemene og rådgivningsapparatet for å utvikle og styrke egen bedrift, og 3) bidra til vekst i etablerte lokalmatbedrifter

som ønsker å utvide produksjonen. Strategien er utarbeidet på bestilling fra landsmøtet 2023.

Offentlige anskaffelser – mer norsk, mer økologisk

I august 2024 leverte Norsk Bonde- og Småbrukarlag høringsinnspill til NOU 2024:9 Ny lov om offentlige anskaffelser. NOU-en var andre delutredning av en omfattende gjennomgang av regelverket rundt offentlige anskaffelser i Norge. Offentlige anskaffelser er omfattet av EØS-avtalen.

Det offentlige gjennomfører anskaffelser årlig til en verdi av 800 milliarder kroner (2024). Offent-

lige måltidstilbud representerer et stort og viktig marked for norsk matproduksjon. I høringsinnspillet foreslo NBS at klima, miljø og beredskap må vektas høyere i offentlige anskaffelser, og at anskaffelseskontrakter bør deles opp for å gi innkjøpere mer handlingsrom til å velge lokale råvarer. Det ble også påpekt at innkjøp av økologiske matvarer kan være en måte å oppfylle kravet om 30 prosent vektning av klima og miljø i anskaffelser.

Det siste året har også Norsk Bonde- og Småbrukarlag arbeidet for at anskaffelsesregelverket skal stimulere til økt bruk av norsk og økologisk mat i skoler, helsevesen og institusjoner, både i høringssvaret til NOU 2024:9, men også i møter med statsråden, departementet og som innspill til jordbruksforhandlingene.

Mot maktkonsentrasjon i dagligvarehandelen

Den norske verdikjeden for mat og dagligvarer er preget av betydelig maktkonsentrasjon og vertikal integrasjon. De tre største dagligvareaktørene kontrollerer om lag 95 prosent av dagligvaremarkedet, i tillegg til å dominere en betydelig andel av grossistledet. Maktkonsentrasjonen fører til at leverandører, og særlig mindre aktører, har liten forhandlingsmakt, ettersom kjedene styrer både grossistledet, vareutvalg og tilgjengelighet i butikk. Dette gir lavere fortjeneste til bonden og dårligere utvalg og høyere priser i butikk for forbruker.

I august 2025 leverte Norsk Bonde- og Småbrukarlag høringsinnspill til lov om god handelsskikk (presiseringer i god handelsskikk-standarden mv.). I høringa påpekte organisasjonen at loven først og fremst må bidra til å redusere kjedenes maktkonsentrasjon, blant annet at tiltak som hindrer krysssubsidiering av EMV mot uavhengige leverandører måtte prioriteres.

Lov om god handelsskikk er et av flere grep regjeringa Støre gjennomførte i 2021-2025 for å håndtere utfordringene i dagligvaremarkedet. Et annet grep var forslag til forskrift for å forby konkurranseskadelige innkjøpspriser i dagligvarebransjen. NBS leverte høringsinnspill til dette tidlig i 2024, hvor det blant annet ble påpekt at forslaget slik det forelå medførte for stor risiko for økt bruk av EMV og vertikal integrasjon, og ba derfor om at det ble lagt bort. I starten av oktober 2025 besluttet regjeringa å ikke gå videre med forslaget.

Foto: Mari Kirsti Kaaen, brigadist LatinAmerika-gruppene. NBS samarbeider med LAG i en rekke saker, og har gjennom året trykket reisebrev fra brigadistene i Bonde og Småbruker.

INTERNASJONALT ARBEID OG SOLIDARITET

Årsmeldingsperioden har vært preget av krig og konflikt flere steder i verden. I tillegg til enorme menneskelige tap, fordrives jordbrukere fra jorda si, jordbruksområder ødelegges, og forsyningslinjer svekkes. Dette, og en usikker handelssituasjon særlig knytta til kontroversielle handelspolitiske framstøt fra USA fra, bidrar til økt risiko for kostnadssvingninger på viktige innsatsmidler til jordbruket. Dette påvirker den globale matvaresituasjonen generelt, og jordbruket spesielt.

I den årlige statusrapporten om matsikkerhet og ernæring i verden, publisert i juli 2025, skriver FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) at prosentandelen av verdens befolkning som lever under sultegrensa har gått fra 8,5 prosent i 2023 til 8,2 prosent i 2024, altså en svak forbedring. Dette betyr likevel at mellom 638 og 720 millioner mennesker opplevde sult i 2024, og sult og matusikkerhet er fortsatt på et høyere nivå i verden i dag enn det var før Covid-19-pandemien. Det betyr at man fortsatt er svært langt fra å nå FNs bærekraftsmål 2.1: å utrydde sult og matusikkerhet innen 2030.

Økt sjølforsyning for nasjonal beredskap og internasjonal solidaritet

Den urolige internasjonale situasjonen har økt bevisstheten rundt behovet for økt beredskap i Norge, særlig reflektert i store økninger i forsvarsbudsjettene. Norsk Bonde- og Småbrukarlag har stadig løftet viktigheten av jordbrukets rolle i et beredskapsperspektiv. Økt norsk sjølforsyningsevne er stadig viktigere i en urolig verden, og må bety økt matproduksjon basert på norske ressurser. Dette handler ikke kun om å sørge for egen befolkning, men er også et spørsmål om internasjonal solidaritet.

Økt nasjonal sjølforsyning kan ses på som en grunnstein for å oppnå matsuverenitet. Matsuverenitet handler om at folk i alle land og samfunn skal ha kontroll over egen matproduksjon, og over landbruks- og matpolitikken som legger føringer for denne matproduksjonen. Når en større andel av produksjonen av mat som skal mette den norske befolkninga baseres på ressurser innafor egne landegrensar, reduseres samtidig bruken av ressurser i andre land, som

heller kan brukes til å dekke behovene til befolkning i disse landene.

EFTA-Mercosur-avtalen signert tross motstand

EFTA-landene Norge, Sveits, Island, Liechtenstein, har siden 2017 forhandlet om en handelsavtale med Mercosur-landene Brasil, Argentina, Paraguay og Uruguay. Avtalen har som hovedmål å øke handelen mellom landene. Sivilsamfunnsaktører fra miljø-, solidaritets- og bondebevegelsene på begge sider av Atlanterhavet har vært svært kritiske til konsekvensene av økt handel for klima, miljø, regnskog, og ikke minst økt press på småbønder og urfolk i Sør.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har sammen med sivilsamfunnsorganisasjoner som Norges Bondelag, Spire, Nei til EU, Attac, Latin-Amerikagruppene, Greenpeace og Handelskampanjen kritisert disse forholdene, samt manglende åpenhet i forhandlingsprosessen, blant annet i et møte med Nærings- og fiskeridepartementet og ministeren i november 2024.

16. September signerte likevel næringsminister Cecilie Myrseth handelsavtalen på vegne av Norge. Avtaleteksten var ikke publisert for offentligheten før signering. Avtalen må gjennom Stortinget før den trer i kraft, men Stortinget kan kun godkjenne eller forkaste avtalen i sin helhet, ikke gjøre endringer i selve avtaleteksten. Det er all grunn til å tro at avtalen vil godkjennes i Stortinget.

Et eksempel på konsekvensene av EFTA-Mercosur-avtalen er at lavere toll vil føre til økt import av billige jordbruksvarer som mais, melasse og soyamel, samt kjøtt og andre varer til de andre EFTA-landene. Dette vil bidra til en styrking av agrobusiness-sektoren i Sør-Amerika med medfølgende konsentrasjon av jordeiendom, landran, avskoging og fordrivelse av urfolk og småbønder.

UNDROP-behandling i Stortinget

På verdens småbrukerdag, 17. april, i 2024, fremmet partiet Rødt et representantforslag til Stortinget om at Norge burde tilslutte seg FNs erklæring om rettighetene til bønder og andre arbeidsfolk i bygder (UNDROP).

Erklæringa ble behandla i FNs generalforsamling i 2018, etter nesten 20 års grasrotarbeid med paraplyorganisasjonen La Via Campesina, hvor

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er medlem, i spissen. Under voteringa i 2018 stemte 121 land for, 8 imot, og 54 avholdende – blant disse siste var Norge. Norsk Bonde- og Småbrukarlag har siden 2019 vært en pådriver for at Norge skal snu og vise sin støtte til UNDROP, både som en solidaritetserklæring til småbønder verden over, og som en stadfesting av rettighetene til norske bønder, småbrukere og andre bygdefolk. Internasjonalt utvalg i NBS har oversatt erklæringa til norsk, og har gjennom uttalelser, meningsinnlegg og politikermøter jobbet for å holde saken høyt på agendaen.

Representantforslaget fra Rødt var oppe til behandling i Stortinget 8. april i 2025. Forslaget fra Rødt falt, mens Næringskomiteens innstilling om å utrede saken videre og finne en passende anledning til å melde tilslutning ble enstemmig vedtatt.

Deltok på europeisk konferanse om markedsregulering

Den europeiske koordinasjonen i La Via Campesina (ECVC) inviterte i mars til en internasjonal konferanse om markedsregulering i Brussel. Formålet med konferansen var å bygge bro mellom bønder og forskere, og dele kunnskap og ideer til inspirasjon for å endre matsystemet i EU og bidra til at bonden kan få økt pris for sine produkter. Norsk Bonde- og Småbrukarlag deltok med to representanter: Bjørn Tore Birkeland fra Rogaland holdt foredrag om sine utfordringer som sauebonde på Vestlandet, mens assisterende generalsekretær Nora May Engeseth innledet om jordbruk i Norge, om forhandlings-systemet og om hvordan vi regulerer markedet i Norge. Mange lyttet interessant til erfaringene fra Norge, som skiller seg ut i europeisk sammenheng med 3,5 prosent jordbruksareal og en landbruksmodell med relativt stor grad av regulering.

FOR TSATT VEKST I NBS

De siste års vekst i organisasjonen preger også årsmeldingsåret 2024-2025, med økning i både antall medlemmer, aktive lokallag, medlemsfordeler og ansatte.

Medlemsundersøkelsen 2025

I arbeidet med ny strategi for NBS 2026-2029 var det behov for bakgrunnsmateriale som kan fortelle noe om hvordan tilstanden i organisasjonen er, og hvordan medlemmene sjøl oppfatter den. Derfor ble hele medlemsmassen spurt om råd gjennom 35 ulike spørsmål.

Hele 366 respondenter avga sitt svar om alt fra medlemsfordeler til utadrettet kommunikasjon. Undersøkelsen var anonym, og resultatene vil brukes til å forbedre organisasjonen og medlemsdemokratiet.

«Deres medlemsavis er fantastisk. Svært lærerik og veldig god informasjonskanal» og «Jeg er spesielt begeistret for nåværende leders taler - dette er holdninger og ord jeg kjenner att fra besteforeldrenes kjøkkenbord» var noen av tilbakemeldingene i undersøkelsen.

På spørsmål om hvor sannsynlig det er at en er medlem i NBS om fem år svarer hele 78 prosent at dette er ganske eller svært sannsynlig. Hele to tredjedeler av respondentene er også ganske eller svært fornøyde med hvordan NBS jobber med saker som oppleves som viktig for den enkelte. Det er særlig sjøforsyning og beredskap som trekkes fram (270 svar), tett etterfulgt av ærlige tall og bondens inntekt (260 svar) og beite og bruk av utmarka (190 svar).

Et gjennomgående ønske i undersøkelsen var mer aktivitet på lokallagsnivå. 23 prosent mener også at det er svært viktig at NBS forhandler fram flere medlemsfordeler. Det er særlig forsikringer, tilgang på faglige ressurser og økonomiske fordeler på landbruksrelaterte varer som trekkes fram som viktige medlemsfordeler.

Flere og bedre medlemsfordeler

Norsk Bonde- og Småbrukarlag signerte i juni ny samarbeidsavtale med Gjensidige, som trådte i kraft 1. juli 2025. Avtalen gir medlemmene i Norsk Bonde- og Småbrukarlag gode rabatter på privat- og driftsforsikringer, samt spare- og pensjonsprodukter. Forsikring er vår viktigste medlemsfordel, noe også medlemsundersøkelsen viser.

sen viser.

Vi har i den nye avtalen videreført de gode rabattene fra forrige avtaleperiode. I tillegg får alle medlemmer nå 20 prosent rabatt på privatforsikringer fra første forsikring, fra tidligere 16 prosent. Vi har også fått på plass et nytt rabattrinn på driftsforsikringer for kunder som også har hus/innbo- og bilforsikringer i Gjensidige. Her øker rabatten fra 23 til 24 prosent. Topprabatten på 34 prosent for kunder som har foretatt definerte skadeforebyggende grep videreføres.

Avtalen inneholder også midler til organisasjonen for formidling av skadeforebygging og HMS i landbruket. Dette er svært viktige tema for bønder og andre landbruksarbeidere, som stadig er å finne på lista over de farligste yrkene i Norge. Midlene deles ut til formidling via lokal- og fylkeslag med forsikring og HMS som tema, og bidrar slik til økt aktivitet i alle ledd av organisasjonen.

I tillegg har vi fått på plass medlemsfordeler på både overnatting og bekledning. Medlemmer får nå hele 15 prosent rabatt på hele kolleksjonene til Flor, en Voss-basert klesprodusent som lager funksjonelle arbeidsklær til kvinner. Alle medlemmer får også 10 prosent medlemsrabatt på overnatting hos Bondeheimen i Oslo og på restauranten Kaffistova som ligger vegg i vegg.

Landsmøtet 2024

Det 95. ordinære landsmøtet i NBS ble avholdt 14.-16. november, med hele 280 deltakere totalt. Gjennomføringa av møtet gikk godt, med gode og konstruktive debattinnlegg fra talerstolen, og engasjerte deltakere som sørget for god stemning gjennom hele helga.

Fredag var det duka for lansering av NBS sin lokalmatstrategi og den nye klima- og bærekraftsplanen, før det offisielle programmet startet med politisk verksted. Selve landsmøtet ble åpna lørdag morgen med en åpningstale fra utsending fra Alta BS, Johnny Hætta, flankert av sønnen og ungdomsutsending fra Finnmark Lian Elander Hætta på 12 år - og med det sannsynligvis den

Yngste utsendingen i NBS sin historie. Nytt av året var at det ble gjort vedtak underveis i landsmøtet. For hver programpost ble det åpnet for debatt, før det ble gjort vedtak. Landsmøtet tok det nye oppsettet på strak arm, noe som bidro til effektiv saksbehandling. I tillegg til behandling av innsendte saker til landsmøtet og valg av tillitsvalgte, ble det både lørdag og søndag god tid til generaldebatt. Her løftet deltakerne alt fra omlegging til bås fjøs, rovdyrforvaltning, produktionsregulering, skolenedlegging, ærlige tall og den globale kampen mot selskapsjordbruket og for lokal kontroll over matproduksjonen.

Lørdag kveld var det tradisjonen tro dekket til festmiddag, elegant ledet av toastmastere Mari Austvoll Gjengedal og Jo Vegard Hilmo. I tillegg til god mat og drikke, ble mange hyllet og takket i løpet av kvelden. Avtroppende styremedlemmer Vegard Vigdenes, Asbjørn Hagene og 1. vara Nils Martin Seim, samt tidligere generalsekretær Anton Langeland, ble takka av; Tor Jacob Solberg ble utnevnt til bondehøving av lokallagene i Oppland BS, og Rakel og Rebekka Nystabakk ble utmerket med hver sin gyngesau for formidlinga med filmen SAU. Kanskje gjevest av alt var utnevninga av Per Olaf Lundteigen som æresmedlem i NBS. Hans livslange engasjement for det norske landbruket, blant annet som leder i NBS fra 1989-1992, og hans evne til å løfte fram andre som engasjerer seg, og særlig unge, ble vektlagt i grunngevinga.

Lagsaktivitet

Et sterkt ønske i medlemsmassen er å øke aktiviteten på lokallagsnivå, da det tross alt er på grasrota at engasjementet vokser! Det siste året har det derfor vært et økende fokus på å starte opp lokallagsaktivitet der hvor det ikke finnes lag eller aktivitet fra før. En del av lokallagene har også valgt å slå seg sammen for å bygge sterkere lag, og ha flere kloke hoder å spille på. I november 2024 slo Vikna BS og Nærøy BS seg sammen til Ytre Namdal BS. Nore og Uvdal BS slo seg sammen med Numedal BS i februar 2025. Velfjord BS og Harangsfjord BS har også slått seg sammen med Sømna og Brønnøy BS. For å få tilbakebetalt kontingentrefusjon kreves det at lokallagene sender inn årsmelding minst annethvert år, ellers vil de regnes som sovende sjøl om aktiviteten lokalt fungerer som før. Av restartede lag siste arbeidsår nevnes Os BS, Levanger BS, Ulvik BS, Eid/Selje/Vågsøy BS, Fauske og Sørfold BS.

Mange av lokallagene er særskilt aktive og både deltar og arrangerer alt fra studieturer til å markere og større arrangementer med flere hundre deltakere.

Fylkeslagene i Agder er slått sammen

Siden det i flere år har vært et godt samarbeid mellom Aust-Agder og Vest-Agder BS, så ble ideen med sammenslåing sådd i 2023. Da fikk Agderlagene også felles fylkessekretær, og manglet dermed bare et felles styre for å kunne kalle seg en.

«Vi avholdt et lunsj til lunsj møte med begge fylkesstyrene i november 2024, hvor det ble diskutert både fordeler og bakdeler med sammenslåing av fylkene. Styrene kom frem til at det var flest fordeler. Vedtekter og andre styringsdokumenter ble gjennomgått og redigert for å passe til et felles Agder Bonde- og Småbrukarlag. Det ble avholdt felles møte for valgkomiteene i begge fylkene for å finne kandidater til det nye styret.

Fylkesårsmøte ble holdt i mars 2025 over to dager, lørdagen var forbeholdt innledere og separate fylkesårsmøter. Der ble det diskutert og vedtatt at en skulle gå for sammenslåing.

Søndagen var det duket for stiftelsesårsmøte for Agder Bonde- og Småbrukarlag, gjeldene fra 1. april 2025, for at regnskapet for de 3 første månedene i 2025 kunne bli avsluttet. Det ble valgt et felles styre, bestående av tillitsvalgte fra begge fylkene. De som ble valgt inn i 2024 for 2 år, i hvert styre ble med i nytt styre i en overgang til årsmøte 2026.» kan fylkessekretær May-Brit Borgi Olsen, orientere.

Endringer i sekretariatet

Det siste året har det vært flere endringer i sekretariatet. Anton Langeland gikk av som generalsekretær, og tallknuser Anders Bakke Klemoen tok over ledelsen av administrasjonen 1. oktober 2024. Samtidig trådte kommunikasjonsansvarlig Nora May Engeseth inn i stillingen som assisterende generalsekretær. I februar styrket laget arbeidet med organisasjon, gjennom ansettelsen av Erik Lillebakken i en 50 prosent stilling som organisasjonsmedarbeider. Fagrådgiver Thor Håkon Føreland sluttet i sin stilling 30. juni 2025. Arbeidet med å ansette en ny fagrådgiver er i gang.

Prosjektet Slipp oss til er avsluttet

Prosjektet Slipp oss til – ungdom inn i landbruket ble starta opp 1998 med mål om å øke rekrut-

teringa til jordbruket blant unge. Høy gjennomsnittsalder i jordbruket, og ei utvikling mot stadig færre og eldre bønder var bakgrunnen for oppstarten av prosjektet Slipp oss til – ungdom inn i landbruket i 1998, et samarbeid mellom NBS, Norges Bygdeungdomslag og Natur og Ungdom, med mål om å øke rekrutteringa til landbruket og styrke bosettinga i distriktene ved å gjøre det enklere å etablere seg på gård eller småbruk.

Rekruttering av unge til landbruket var ei uttalt satsing også for Ap-Sp-regjeringa (2021-2025). Likevel ble støtta Slipp oss til har mottatt fra Landbruks- og Matdepartementet (LMD) i hele prosjektets levetid, kutta fra og med 2025. NBS sitt iherdige påvirkningsarbeid for å få inn igjen støtta i statsbudsjettet førte dessverre ikke fram, og Slipp oss til sto dermed uten støtte fra og med 2025. Midlene fra LMD var helt nødvendige for å drifte prosjektet, og landsstyret i NBS vedtok derfor i januar å avslutte Slipp oss til.

Gjennom prosjektets 26 år lange historie har en rekke prosjektkoordinatører jobba med rekruttering på mange forskjellige måter, blant annet ved å oppfordre til og bistå kommuner og fylker i å kartlegge ledige gårdsbruk. Det har blitt utarbeida materiell til både kommuner og enkeltpersoner, som håndboka «Bruk for deg – ei håndbok for deg som vil ha gard».

Nettsida Gardsbruk.no ble lansert ved årsskiftet 1999/2000 for å koble folk som ville selge eller leie ut gård, med folk som var interesserte i videre gårdsdrift på eiendommene. Gardsbruk.no ble raskt en svært populær og viktig plattform for omsetting av gårder og småbruk.

I sitt vedtak fra januar om å avslutte Slipp oss til spesifiserte landsstyret at NBS fortsatt skal jobbe aktivt med rekruttering, og at organisasjonen skal ta med erfaringer og kompetanse fra alle årene med Slipp oss til inn i dette videre arbeidet.

Skal vedta ny fireårig strategi

I landsmøtet 2025 skal organisasjonen vedta ny strategi for perioden 2026-2029. I landsmøtet 2024 ble det orientert om prosess for utarbeidelse av denne strategien, og et utvalg ble satt ned i etterkant. Strategiutvalget har bestått av organisatorisk nestleder Margrethe Figved, politisk nestleder Marianne Lunåsmo, fylkesleder i Hordaland BS Mari Austvoll Gjengedal, og Lise Saga og Nora May Engeseth fra sekretariatet.

Utvalget gjennomførte første halvdel av 2025 en medlemsundersøkelse i organisasjonen og en første høring med innspill til strategien. Sommeren 2025 utarbeidet utvalget et utkast basert på disse innspillene, som deretter ble sendt på høring i organisasjonen i september. Forslag til strategi for 2026-2029 behandles i landsmøtet 2025.

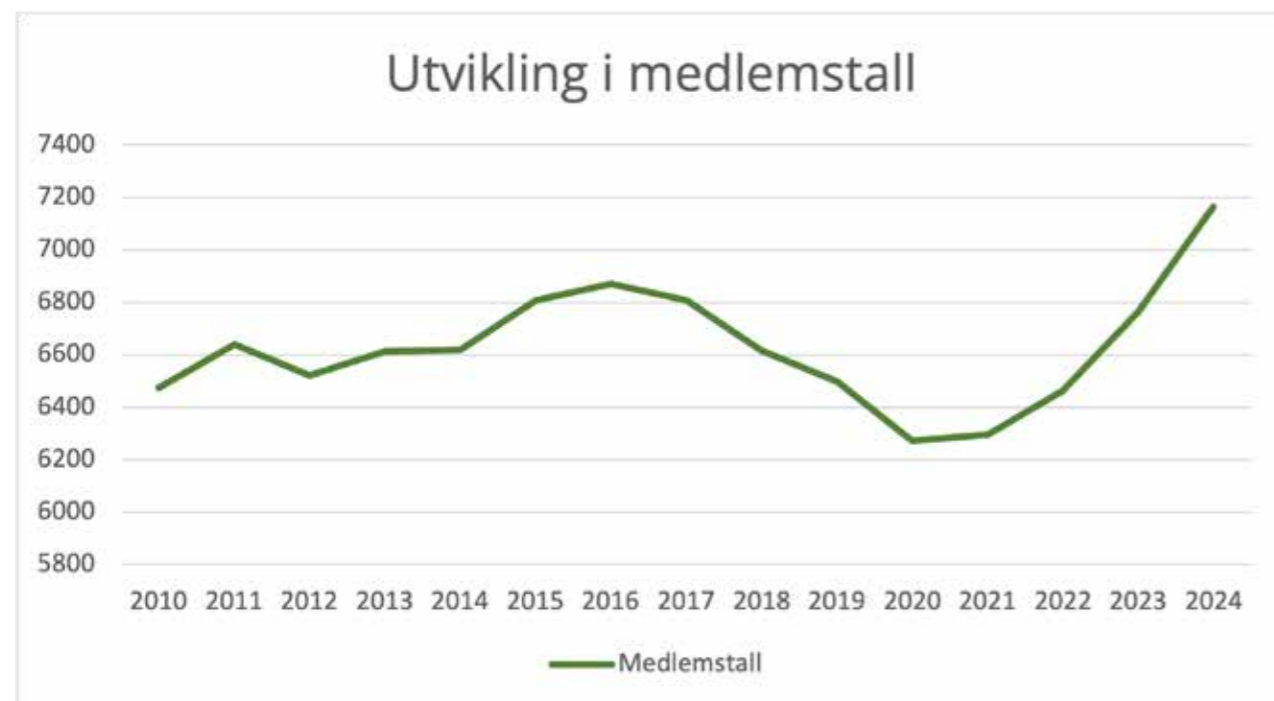
Arbeider med nytt kontingentsystem

Det har over flere år vært ytret ønske om å fornye NBS sitt kontingentsystem. Landsmøtet 2024 ba styret om å legge fram et forslag til omlegging av kontingentsystemet til landsmøtet i 2025, med planlagt gjennomføring 1. januar 2026. Dette har vært en prioriteringssak i sekretariatet i 2025. Ei referansegruppe med medlemmer fra sentralstyret, fylkeslag og sekretariatet har gitt innspill til utarbeidelsen av en ny modell for beregning og kontroll av kontingent for medlemmer med jordbruksproduksjon, samt av forslag til endringer i øvrige medlemskaps typer. Sekretariatet har også samlet inn innspill fra organisasjonen, og har jobbet tett med medlemssystemleverandør Unicornis. Viktige mål og premisser for arbeidet har vært å vurdere spesifikke forslag spilt inn fra organisasjonen, samt å utvikle et mer rettferdig og nøyaktig system med høyere grad av automatikk og etterprøvnbarhet.

MEDLEMSUTVIKLING 2024

I 2024 fortsatte Norsk Bonde- og Småbrukarlag medlemsveksten fra de foregående årene, og ved utgangen av 2024 hadde organisasjonen 7165 medlemmer. Til sammenligning var det 6764 medlemmer ved utgangen av 2023. Det gir en netto tilvekst på 401 medlemmer (5,9 prosent) i 2024.

Medlemmer

I perioden 01.01.2024 – 31.12.2024 har det kommet til 794 nye medlemmer, mens det er 407 som har meldt seg ut. 14 prosent av de utmeldte har avsluttet sin produksjon eller sluttet med gårdsdrift, 5,4 prosent har gått bort, mens 2,6 prosent har gått av med pensjon. 5,16 prosent har oppgitt for dyr kontingent som årsak til sin utmelding. 62 prosent av de utmeldte har ikke oppgitt noen årsak til sin utmelding, mens resten fordeler seg på ulike utmeldingsårsaker som uenig i politikk eller sjukdom. I tillegg meldes de som ikke har betalt medlemskontingenten de to foregående årene ut.

Medlemmene var i 2024 fortsatt organisert i 18 fylkeslag etter gammel fylkesinndeling og 189 lokallag, hvorav 136 regnes som aktive. Lokallagsaktiviteten tar seg sakte, men sikkert opp etter korona, men her er det fortsatt mye å gå på.

Litt over halvparten av medlemmene våre faller inn under kategorien grunnkontingent, mens 4 av 10 medlemmer driver med jordbruksproduksjon. Resten fordeler seg på de øvrige kontingentklassene.

Omtrent 7,5 prosent av gårdbrukere i Norge som mottar produksjonstilskudd var i 2024 medlem i Norsk Bonde- og Småbrukarlag (mot 7,3 prosent i 2023). Nedgangen i antall aktive gårdsbruk er fortsatt en utfordring også for oss, men det er gledelig å se at antallet produksjonsmedlemmer øker - om enn beskjedent.

Likevel er det fortsatt et stort potensial, særlig blant gårdbrukere som i dag ikke er organisert i et faglag. Gjennomsnittsalderen i 2024 var på 55 år når en ser medlemsmassen i NBS under ett. Tar en kun for seg produksjonsmedlemmene var gjennomsnittsalderen 54 år. Dette er fortsatt

noe høyt, sammenlignet med gjennomsnittsalderen i jordbruket (51 år i 2024). Det er med andre ord gode muligheter for en positiv utvikling i medlemsmassen også de kommende årene, hvor en fokuserer særlig på å verve ikke-organiserte og yngre. Samtidig er det verdt å minne om at de enkleste å verve er de som allerede er medlem.

Vervepris på landsmøtet 2024: nordtrøndersk storeslem

Hvert år deles det ut en vervepremie til de tre lokallagene og det fylkeslaget som har vervet relativt sett flest nye medlemmer siden forrige landsmøte. Premiene for lokallag er 6 000 kr

(1.plass), 4 000 kr (2.plass) og 2 000 kr (3.plass), mens det fylkeslaget som verver flest får 10.000 kr.

På landsmøtet i 2024 stakk fylkeslaget Nord-Trøndelag BS av med verveprisen. I perioden siden landsmøtet i 2023 vervet laget 69 nye medlemmer. Det var også to nordtrønderske lokallag som briljerte på toppen av lokallagspallen: Namdalseid BS som suverent vinner med hele 24 nye medlemmer, og Indre Fosen BS med tolv. Tredjeplassen gikk til Ottestad BS, som hadde verva sju nye medlemmer i perioden.

Årsmøte i GMO-nettverket. NBS var representert ved Tor Jacob Solberg og Lise Saga.

Sommertreff i regi av Romerike Bonde- og Småbrukarlag. Foto: Jonathan Hagaløkken

Beredskapsmøte på Sollia, sommeren 2025. Foto: Henriette G. Nørgaard

Hordaland Bonde- og Småbrukarlag markerer 1. mai. Foto: Johannes Rogdo

TILLITSVALGTE, INTERNE UTVALG OG ANSATTE

STYRET, LANDSMØTEVALGTE UTVALG OG VALGNEMNDA

Valgt fra 17.11.24 (landsmøtet 2024)

Styret

Leder: Tor Jacob Solberg
Politisk nestleder: Marianne Lunåsmo
Organisatorisk nestleder: Margrethe Figved
Styremedlem: Ståle Støen
Styremedlem: Rakel Nystabakk
Styremedlem: Ellen Marie Sørungård Syse
Styremedlem: Ola Lie

Varamedlemmer til styret

1. vara: Thomas Harris
2. vara: Aadne Ådneram
3. vara: Håkon Langeland
4. vara: Silje Skarstein
5. vara: Sindre Måge

Ordførerskap

Ordfører: Åshild Charlotte Monsø
Varaordfører: Per-Anton Nesjan

Kvinneutvalget

Leder: Victoria Stormdal
Marita Ruohoranta
Iben Wermuth Kristensen
Eli Berge Ness

Ungdomsutvalget

Leder: Kjetil Marstrander
Elin Ringhus
Magdalene Henriette Thuv
Oskar Tørres Lindstad
Håkon Granmo

Internasjonalt utvalg

Leder: Stein Brubæk
Olav Randen
Heidi Hogset
Jens Erik Furulund
Audun Tvedten

Valgnemnda

Leder: Kjell Erik Brandstadmoen
Nestleder: Hallstein Dalen

Region Oslofjorden/Østlandet
Representant: Rasmus Wermuth Kristensen
Vara: Marius Røer Andresen

Region Indre Østland-Oppland
Representant: Thomas Ødegård
Vara: Therese Rudi

Region Sør-Norge
Representant: Vinni Foss
Vara: Lars Tommy Nedland

Region Vestlandet
Representant: Trond Norland
Vara: Anna Sveinungsdotter Bergo

Region Midt-Norge
Representant: Siri Hånes Langen
Vara: Ingrid Berg Selfjord

Region Nord-Norge
Representant: Hallstein Dalen
Vara: Fredrik Thomassen

ANSATTE

Fra 1. januar 2025

Anders Bakke Klemoen, generalsekretær
Nora May Engeseth, ass. generalsekretær
Lise Saga, fagansvarlig
Inga Haugdahl Solberg, organisasjonsmedarbeider
Kathrine Kinn, fagrådgiver
Thor Håkon Føreland, fagrådgiver (tom. 30.06)
Erik Lillebakken, organisasjonsmedarbeider
Kristin Lia, kontormedarbeider
Svein Løken, økonomi- og forsikringsrådgiver

REPRESENTANTSKAPET

	2024/2025
Ordfører	Hanne Bjerkvik til 17.11.2025 Åshild Charlotte Monsø fra 17.11.2025
Varaordfører	Åshild Charlotte Monsø til 17.11.2025 Per-Anton Nesjan fra 17.11.2025
Østfold	Romy Carine Rohmann til 01.03.2025 Hans Erik Navestad fra 01.03.2025
Oslo og Akershus	Nina Kristin Hellum Adriansen til 29.03.2025 Kristian Wølner fra 29.03.2025
Hedmark	Grim Jardar Aasgård
Oppland	Svein Løken Hallvard Helland
Buskerud	Ståle Versland
Vestfold	Audun Emil Tvedten
Telemark	Per Helge Seltveit til 10.02.2024 Sveinung Kjellemo fra 10.02.2024
Agder	Kurt Stanley Olsen
Rogaland	Eldar Melbøe Kyllèsø
Hordaland	Mari Austvoll Gjengedal
Sogn og Fjordane	Bjørn Inge Flo
Møre og Romsdal	Ola Kvendset
Sør-Trøndelag	Jo Vegard Hilmo til 22.03.2025 Jan Håvard Refsethås fra 22.03.2025
Nord-Trøndelag	Ola Berthling Lie-Husby til 22.03.2025 Øyvind Molde Nesjan fra 22.03.2025
Nordland	Kjersti A. S. Bergquist til 23.02.2025 Angelica Svarto fra 23.02.2025
Troms	Frank Valø
Finnmark	Jon Nikolaisen
Landbruks-samvirket	Rolf Øyvind Thune Johan Narum Jens Lippestad Nils Olve Gillund
Norsk Sau og Geit	Ronald Slemmen

FYLKESLAG, fra årsmøte 2025

Østfold Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Hans Erik Navestad
Fylkessekretær	Lillian Ørka
Oslo og Akershus Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Kristian Wølner
Fylkessekretær	Karl Sverre Holdal
Hedmark Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Grim Jardar Aasgård
Fylkessekretær	Ingar Elgevasslien
Oppland Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Svein Løken
Fylkessekretær	Kari Hanne Pavenstädt
Buskerud Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Ståle Versland
Fylkessekretær	Marianne Tandberg
Vestfold Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Audun Emil Tvedten
Fylkessekretær	Bergljot Styrvold
Telemark Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Sveinung Kjellemo
Fylkessekretær	Tor Mølster Byggland
Agder Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Kurt Stanley Olsen
Fylkessekretær	May-Brit Borgi Olsen
Rogaland Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Eldar Melbøe Kyllèsø
Fylkessekretær	Vivian Huglen
Sogn og Fjordane Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Bjørn Inge Flo
Fylkessekretær	Karen Hornnes
Hordaland Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Mari Austvoll Gjengedal
Fylkessekretær	Åse Marie Reisæter
Møre og Romsdal Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Ola Kvendset
Fylkessekretær	Stian Tufte
Sør-Trøndelag Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Jan Håvard Refsethås
Fylkessekretær	Wenche Bringsli Husby

Nord-Trøndelag Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Øyvind Molde Nesjan
Fylkessekretær	Åse Helene Monsø
Nordland Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Angelica Svarto
Fylkessekretær	Per-Anton Nesjan
Troms Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Frank Valø
Fylkessekretær	Per Gunnar Cruickshank
Finnmark Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Jon Nikolaisen
Fylkessekretær	Britha Marie Stavang Berg

INTERNE UTVALG

Oppnevnt fra november 2024

Forhandlingsutvalget

Leder: Tor Jacob Solberg
Marianne Lunåsmo
Ola Lie
Ståle Støen (1.vara)
Silje Skarstein (2.vara)

Sakkyndige:

Anders Bakke Klemoen
Nora May Engeseth
Lise Saga
Kathrine Kinn
Thor Håkon Føreland
Dag Fossen

Internasjonalt utvalg

Leder: Stein Brubæk
Olav Randen
Heidi Hogset
Jens Erik Furulund
Audun Tvedten

Roviltutvalget

Leder: Regina Brajkovic
Kurt Solheim
Pål Kjørstad
Per Lindholt
Astrid Olstad
Angelica Svarto

Utmarksutvalget

Leder: Ole Petter Berget
Harald Evanger
Roar Svindland
Ketil Gutubø
Erling Semmingsen
Ingeborg Østerås
Bertil Nyheim

Kornutvalget

Leder: Hans Erik Navestad
Helge Stumberg
Magnus Hov
Olav Dyrud
Trond Erling Haugen
Håkon Tørrestad

Storfekjøttutvalget

Leder: Jan Håvard Refsethås
Jan Håvard Refsethås
Hans Erik Navestad
Tore Nilsen
Christopher A. Lange

Småfeutvalget

Leder: Frank Valø
Kjell Erik Brandstadmoen
Øystein Havrevoll
Arnt Fløttum
Marielle de Roos
Rasmus Winther Kristensen

Melkeutvalget

Leder: Ola Johansen
Gerbrand Vink
Dag Fossen
Ingolf Folven
Ola Kvendset

Svineutvalget

Leder: Øyvind Molde Nesjan
Anders Østlund
Knut Aalton
Stig Garstad
Torstein Myking

Fjørfeutvalget

Leder: Magne Raastad
Øystein Fimland
Benedicte Lund
Hanne Guåker
Ståle Innhaug

Grøntutvalget

Leder: Børe Vold
Torbjørn Norland
Håvar Hanger
Kjell Magne Larsen
Marte Dalen Johansen
Ola Langvasbråten

Lokalmatutvalget

Leder: Espen Welin-Larsen
Helen Davey
Ellen Marie Tangen
Thomas Ole Stenbergløkken
Frode Kristensen
Hans Erik Navestad
Silje Hystad

Økologisk utvalg

Leder: Rebekka Bond
Astrid Tove Olsen
Georg Smedsland
Ola Johansen
Kristian Wølner
Håkon B Bø

Inn på tunet-utvalget

Leder: Ingeborg Beitnes
Britt Marthinussen
Leif Grutle
Torkjell Sollesnes
Olaug Olsen

Klima- og bærekraftsutvalget

Leder: Kjersti Rinde Omsted
Espen Andresen
Lars Wiik
Jon Sivert Engeland
Kent Inge Hansen
Andreas Kolstø

Organisasjonsutvalget

Leder: Margrethe Figved
Per-Anton Nesjan
Cecilie Pérez
Marius Røer Andresen
Inger Lise Sveum-Aasbekken
Hanne Bjerkvik

Aksjonsutvalget

Leder: Silje Skarstein (styret)
Stig Arild Helgesen
Grim Jardar Aasgård
Øyvind Molde Nesjan
Nils Medgard
Nora May Engeseth (sekretariat)

Lansering av NBS sin klima- og bærekraftsplan i Oslo.

Generalsekretær Anders Bakke Klemoen på beredskapsturné i Nord-Norge i januar 2025.

Panel samtale under Skåbukonferansen 2025. Leder i Utmarksutvalget, Ole-Petter Berget er drivkrafta bak konferansen.

EKSTERN REPRESENTASJON

Som avtalepart og næringsorganisasjon har NBS plass i en rekke styrer, referansegrupper, utvalg mm. NBS får en rekke henvendelser om å delta i forskningsprosjekter og utredninger. Det de senere årene blitt større krav til deltakelse fra næringa i forskningsprosjekter, som oftest i form av egeninnsats, og mengden henvendelser gjør at vi har blitt strengere i vurderingene av hvilke prosjektsøknader vi sier ja til å delta i.

Aktør	Hva?	NBS-representant 2024-2025
Animalia	Dyrevelferdsprogram sau	Kjell Erik Brandstadmoen
	Beredskap dyrehelse	Kathrine Kinn
Bionova	Rådgivende porteføljestyre	Anders Bakke Klemoen
Bondens Marked	Styret	Tove Åland
	Valgkomiteen	Astrid Tove Olsen
Broen til Framtiden		Tor Jacob Solberg Lise Saga
Budsjettnemnda for jordbruket		Anders Klemoen Lise Saga Astrid Een Thuen, Felleskjøpet, fellesrepresentant NBS og NB
Debios komité for upartiskhet		Astrid T. Olsen
Debios styre		Rebekka Bond (2024-2026) Victoria Stormdal (2024-2025)
Den norske FAO-komité		Stein Brubæk
European Coordination La Via Campesina,	Styremedlem til ECVC i La Via Campesina (LVC)	Jens Erik Furulund
For Velferdsstaten	Styret	Tor Jacob Solberg Vara: Marianne Lunåsno
Forskningsmidler for jordbruk og matindustri	Styret	Asbjørn Hagene Vara: Sekretariatet er vara
Forum for Kvinner og Utviklings-spørsmål (FOKUS)	Representantskap	Victoria Stormdal
Gjensidige	Samarbeidsutvalg	Svein Løken Inga Haugdahl Solberg Anders Bakke Klemoen
GMO-nettverket	Medlemsrepresentant	Tor Jacob Solberg
	Styret	1 vara: Lise Saga
Grønt Punkt	Arbeidsgruppe landbruksplast	Frank Valø
Handelskampanjen	Styret	Nora May Engeseth
Hanen mfl.	Jury Årets lokalmatgründer	Tor Jacob Solberg
Innovasjon Norge	Klagenemnda for IBU- saker	Kjell Erik Brandstadmoen
	Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping, styringsgruppe	Tor Jacob Solberg

Inn på tunet Norge	Styret	Ingeborg Beitnes
Jordvern Norge		Åse Helene Monsø
Klima- og miljødepartementet	Kontaktutvalg for rowiltforvaltningen	Ståle Støen
	Konsultasjonsordning for rowiltforvaltningen	Ståle Støen Regina Brajkovic
	Koordineringsgruppe matsvinn	Nora May Engeseth
	Regnskapsgruppe klimagassutslipp	Lise Saga Asbjørn Hagene
KOORIMP	Styringsgruppe	Kathrine Kinn
Landbrukets dataflyt	Eiermøte	Lise Saga Vara: Tor Jacob Solberg
Landbrukets Økoløft	Styringsgruppe	Tor Jacob Solberg
	Nasjonal ressursgruppe	Tor Jacob Solberg
	Arbeidsutvalg	Nora May Engeseth
Landbruksdirektoratet	Referansegruppe handlingsplan bærekraftig bruk av plantevernmidler	Rakel Nystabakk Vara: Thomas Harris
Landbruks- og matdepartementet	Jury for den nasjonale kulturlandskapsprisen	Tor Jacob Solberg
	Voksenagronomen, referansegruppe	Rakel Nystabakk
	Nasjonalt samarbeidsforum for HMS i landbruket	Ellen Marie Sørungård Syse
Landkreditt	Representantskap	Anders Bakke Klemoen Vara: Tor Jacob Solberg
Mattilsynet	Regelverksutvalg for økologisk jordbruk	Nora May Engeseth
Nasjonalt senter for fjellandbruk	Styringsgruppe	Ingvild Oldre Heggom
Nei til EU	Rådet	Ståle Støen
	Landbrukspolitisk utvalg	Marielle Vink de Roos Kjell Erik Brandstadmoen
	Styret	Kjell Erik Brandstadmoen
NIBIO	Autorisasjonsordningen for handtering og bruk av plantevernmidler	Lise Saga
	Genbanken for verpehøns	Benedicte Lund
	Jordovervåkingsprogrammet	Lise Saga
	Kulturgrupper VIPS (Varsling innen planteskadegjørere) Frukt/bær	Thomas Harris
Norsk Landbruksrådgiving	Mentorordningen i landbruket, referansegruppe	Margrethe Figved
Norsk Landbrukssamvirke	Styret	Tor Jacob Solberg Vara: Anders Bakke Klemoen
Norsk Sau og Geit	Representantskapet	Ellen Syse
NORSØK	Styret	Styremedlem: Bodil Fjelltveit 2024-2028 Personlig varamedlem: Rebekka Bond 2024 - 2028
Omsetningsrådet		Tor Jacob Solberg Vara: Anders Bakke Klemoen

Opplysningskontoret for frukt og grønt (OFG)	Styret	Børe Vold
	Grøntløftet	Nora May Engeseth
Regjeringens kontaktutvalg		Tor Jacob Solberg Anders Bakke Klemoen
Reklamasjonsnemndene for såvare og kraftfôr	Styret	Thor Håkon Føreland
RURALIS	Styret	Vegard Vigdenes Vara: Ola Lie
Rådet for dyreetikk		Birte Usland, Norges Bondelag Vara: Kathrine Kinn
Selskapet for Norges Vel	Representantskap	Tor Jacob Solberg
Statistisk Sentralbyrå	Rådgivende utvalg for landbruksstatistikk	Anders Bakke Klemoen
Stiftelsen for Landbrukets næringsmiddelforskning	Styret	Per Harald Agerup, Norges Bondelag Vara: Asbjørn Hagene
	Valgkomité	NBS-sekretariatet
Stiftelsen Norsk Mat	Styret	Tor Jacob Solberg
	Valgkomite	Artur Salte, Norges Bondelag (fellesrepresentant)
	KSLs Arbeidsutvalg	Marianne Lunåsmo
	Faggruppe HMS	Marianne Lunåsmo
	Faggruppe plante, miljø og ressursforvaltning	Hans Erik Navestad
	Faggruppe husdyrproduksjon	Marianne Lunåsmo
	Faggruppe Inn på tunet	Britt Marthiniussen
	Styret lokalmat.no	Tor Jacob Solberg
Redaksjonsrådet økologisk.no		
Økologisk Norge	Samarbeidsgruppe økouka	Nora May Engeseth

MIDLERTIDIG REPRESENTASJON OG ARBEIDSGRUPPER

Tidsrom	Aktør	Hva?	NBS-representant
2023 - 27	Agrisocial		Tor Jacob Solberg
2023-2027	NIBIO	Visjonar for norsk jordbruk og det norske matsystemet	Lise Saga
2020-	Fagleg råd fagskule handverksysteming		Stein Brubæk

2021-2025	NIBIO, Oslomet/SIFO, NOR-SØK	Amazing Grazing - sustainable food and fiber from Norwegian sheep rangeland grazing systems	Styret
2020-2025	NIBIO	PRESIS - styringsgruppe	Anders Bakke Klemoen
2025	NORSØK	Formidling og dialog om miljø- og tilleggsverdier fra økologisk jordbruk	Georg Smedsland
	Norges Bondelag mm.	Klimapolitisk arbeidsgruppe	Lise Saga
2021-	Robust SmåskalaGrønt	Styringsgruppe Arbeidsgruppe	Rakel Nystabakk
	FHI mfl.	NewTools	Lise Saga Kathrine Kinn
2021-	Norsk Seterkultur	«Setergruppa» - Norsk Seterkultur, NBS og Norges Bondelag	Marianne Lunåsmo
2023-2026	Framtiden i Våre Hender	Bærekraftig og lokal mat folkehøgskoler	Nora May Engeseth
2023-2025	Telemarksforskning	STYRK småskala grønt	Nora May Engeseth
2024 -	NLR	Nasjonalt prosjekt Bondens Nettverk	Margrethe Figved

ARBEIDS- OG REFERANSEGRUPPER ETTER JORDBRUKSOPPGJØRET 2024

Tidsrom	Hva?	NBS-representant
2024-25	Partsammensatt arbeidsgruppe korn og kraftfôr	Dag Fossen Tor Jacob Solberg
2024-25	Utredning av produksjonsregulering	Kathrine Kinn Lise Saga
2024-25	Referansegruppe for utredning om register for viktige jordbruksområder av nasjonal verdi	Lise Saga
2024-25	Referansegruppe for utredning av grunnvilkår for produksjonstilskudd	Kathrine Kinn Thor Håkon Føreland
2024	Arbeidsgruppe for avvikling av telledato for storfe	Nora May Engeseth
2024	Referansegruppe for utredning av potetmarkedet	Tor Jacob Solberg
2024	Referansegruppe tilskudd til avløsning	Marianne Lunåsmo Thor Håkon Føreland

REGNSKAP 2024

RESULTATREGNSKAP

NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG

DRIFTSINNEKTER OG DRIFTSKOSTNADER	Note	2024	2023
Salgsinntekt	1	1 845 603	2 510 034
Medlemskontingent		16 698 236	13 939 920
Annen driftsinntekt	2	2 906 542	3 088 521
Sum driftsinntekter		21 450 382	19 538 475
Lønnskostnad	3	7 482 731	6 121 649
Annen driftskostnad	4	14 121 610	14 646 563
Sum driftskostnader		21 604 341	20 768 212
Driftsresultat		-153 959	-1 229 737
FINANSINNEKTER OG FINANSKOSTNADER			
Inntekt på investering		0	2 023
Annen renteinntekt		376 412	276 634
Annen finansinntekt		1 492	22 269
Annen rentekostnad		4 999	612
Annen finanskostnad		2 734	50 386
Resultat av finansposter		370 172	249 928
Resultat før skattekostnad		216 213	-979 809
Årsresultat	5	216 213	-979 809
OVERFØRINGER			
Avsatt til annen egenkapital		216 213	-979 809
Sum overføringer		216 213	-979 809

BALANSE

NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG

EIENDELER	Note	2024	2023
ANLEGGSMIDLER			
FINANSIELLE ANLEGGSMIDLER			
Ansvarlig lån	6	231 884	231 884
Investeringer i aksjer og andeler	7	232 500	232 500
Andre langsiktige fordringer	3	57 831	0
Sum finansielle anleggsmidler		522 215	464 384
Sum anleggsmidler		522 215	464 384
OMLØPSMIDLER			
FORDRINGER			
Kundefordringer		291 051	516 229
Andre kortsiktige fordringer		187 581	215 733
Sum fordringer		478 632	731 962
Bankinnskudd, kontanter o.l.	8	8 246 857	6 931 068
Sum omløpsmidler		8 725 490	7 663 030
Sum eiendeler		9 247 705	8 127 414

BALANSE

NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG

EGENKAPITAL OG GJELD	Note	2024	2023
EGENKAPITAL			
OPPTJENT EGENKAPITAL			
Annen egenkapital		5 645 562	5 429 350
Egenkapital med restriksjoner		807 477	0
Sum opptjent egenkapital		6 453 039	5 429 350
Sum egenkapital	5	6 453 039	5 429 350
GJELD			
KORTSIKTIG GJELD			
Leverandørgjeld		258 552	507 512
Skyldig offentlige avgifter		334 899	311 730
Annen kortsiktig gjeld	9	2 201 216	1 878 822
Sum kortsiktig gjeld		2 794 666	2 698 064
Sum gjeld		2 794 666	2 698 064
Sum egenkapital og gjeld		9 247 705	8 127 414

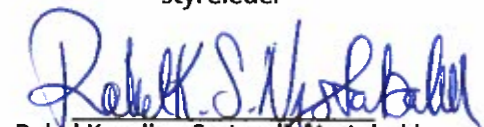
Oslo, 17.03.2025

Styret i Norsk Bonde- Og Småbrukarlag

Tor Jacob Solberg
styreleder

Margrethe Fjoged
nestleder

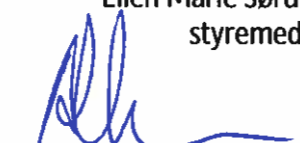

Marianne Louise Aschehoug Lunås
nestleder

Rakel Karoline Sætrevik Nystabakk
styremedlem

Ståle Støen
styremedlem

Ellen Marie Sørungård Syse
styremedlem

Ola Lie
styremedlem

Anders Bakke Klemoen
daglig leder

Regnskapsprinsipper

Årsregnskapet er satt opp i samsvar med regnskapsloven og NRS 8 - God regnskapsskikk for små foretak.

DRIFTSINNTEKTER

Inntektsføring ved salg av varer skjer på leveringstidspunktet. Tjenester inntektsføres etter hvert som de leveres. Driftsinntekter og tilskudd inntektsføres når de er opptjent. For øremerkede midler der aktiviteten ikke er fullført ved periodens utløp foretas det inntektsavsetninger (periodisering).

Medlemskontingent inntektsføres i takt med innbetaling av kontingent.

SKATT

Medlemsorganisasjonen er ansett ikke skattepliktig iht skattelovens §2-32.

KLASSIFISERING OG VURDERING AV ANLEGGSMIDLER

Finansielle anleggsmidler omfatter eiendeler med lang tidshorison. Anleggsmidler er vurdert til anskaffelseskost. Finansielle anleggsmidler nedskrives ved verdifall som forventes ikke å være forbigående. Nedskrivningen reverseres når grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er til stede.

KLASSIFISERING OG VURDERING AV OMLØPSMIDLER

Omløpsmidler og kortsiktig gjeld omfatter normalt poster som forfaller til betaling innen ett år etter balansedagen, samt poster som knytter seg til varekretsløpet. Omløpsmidler vurderes til laveste verdi av anskaffelseskost og virkelig verdi.

FORDRINGER

Kundefordringer og andre fordringer oppføres til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Avsetning til tap gjøres på grunnlag av en individuell vurdering av de enkelte fordringene.

PENSJON

De ansatte har en innskuddsbasert ordning der premien kostnadsføres løpende. Eventuelt innskuddsfond balanseføres.

OMKLASSIFISERING

Det er gjennomført en omarbeiding av fjorårskolonnen (2023) ved at kreditposter i kunderskontoen er flyttet til annen kortsiktig gjeld. Dette vedrører refusjon til lokal- og fylkeslag pr 31.12.2023 med tilsammen kr 989 180. Videre er refusjonen som var ført som reduksjon av medlemskontingenter omklassifisert til andre driftskostnader med kr 1 489 459.

Note 1 Salginntekt

	2024	2023
Annonseinntekter	1 811 247	2 020 088
Annet salg	34 357	489 946
Sum	1 845 603	2 510 034

Note 2 Annen driftsinntekt

I regnskapslinjen annen driftsinntekt inngår diverse tilskudd, samarbeidsavtaler og prosjektstøtte.

Note 3 Lønnskostnader og ytelser

LØNNKOSTNADER

	2024	2023
Lønninger	5 585 200	4 811 831
Styrehonorar	452 860	291 540
Arbeidsgiveravgift	925 265	740 682
Pensjonskostnader	481 844	435 582
Refusjon arbeidsmarkedstiltak	0	-196 678
Andre ytelser	37 563	38 692
Sum	7 482 731	6 121 649

Selskapet har i 2024 sysselsatt ca 7 årsverk.

PENSJONSFORPLIKTELSER

Selskapet er pliktig til å ha tjenstepensjonsordning etter lov om obligatorisk tjenstepensjon. Selskapets pensjonsordninger tilfredsstiller kravene i denne lov. Innskuddsfondet utgjør kr 57 831 pr 31.12.2024.

Note 4 Annen driftskostnad

I regnskapslinjen annen driftskostnad inngår kontingentrefusjon til fylker og lokallag med kr 5 175 536 i 2024 og kr 4 890 116 i 2023. I tillegg utgjør støtte til lønn for fylkessekretær kr 684 000 i 2024 og kr 630 000 i 2023.

Note 5 Egenkapital

	Annen egenkapital	Avsetninger til fremtidige prosjekter	Egenkapital med restriksjoner	Sum egenkapital
Pr. 31.12.2023	4 829 194	600 156	0	5 429 350
Omklassifisering	600 156	-600 156		0
Thorvald S Eriksen Lies legat			807 477	807 477
Årets resultat	216 213			216 213
Pr 31.12.2024	5 645 562	0	807 477	6 453 039

Avsetning til fremtidige prosjekter har vært en historisk ordning i laget. Avsetningen har ikke vært benyttet eller endret siden 2016 og styret har ved regnskapsavleggelsen 2024 besluttet at avsetningen på kr 600 156 skal inngå i den ordinære egenkapitalen for laget. Eventuelle fremtidige disposisjoner vil fremkomme av årlig budsjett og resultatregnskap.

Thorvald S Eriksen Lies legat har tidligere ligget på siden av lagets hovedregnskap. Legatet er ikke et selvstendig rettssubjekt, og styret har derfor besluttet å slå legatet sammen med lagets regnskap. Legatets eiendeler består av bankinnskudd med kr 807 477. Styret for laget er også styre for legatet. Iht statuttene: "Fondet sitt formål er å hjelpe småbrukere i en viktig livssituasjon og fremme arbeidet med landbruk som er fornuftig tilpasset et livssyn knyttet til "pleie av liv og forvaltning av livsgrunnlag"."

Note 6 Ansvarlig lån

Laget har ytet et ansvarlig lån til Landbrukets Dataflyt SA. Lånebeløpet utgjør kr 231 884. Lånet er rentefritt første året og skal renteberegnes fra 01.01.2025. Låntaker kan velge å ikke betale påløpte renter. Påløpte renter vil da tillegges hovedstolen ved utgangen av hvert kalenderår. Lånet er subordinert andre alminnelige selskapskreditorer i låntaker. Lånet skal tilbakebetales først når låntaker har tilstrekkelig overskuddslikviditet og forsvarlig egenkapital. Det er ikke stilt sikkerhet for lånet.

Note 7 Investering i aksjer

	Kostpris
Landbrukets Dataflyt SA	200 000
Nasjonalt senter for fjellandbruk AS	30 000
Klassekampen AS	2 500
Sum	232 500

Note 8 Bankinnskudd

Innestående midler på skattetrekkskonto (bundne midler) er på kr. 201 706.

Note 9 Annen kortsiktig gjeld

	2024	2023
Refusjon til lokal- og fylkeslag	981 652	1 304 213
Feriepenger og arbeidsgiveravgift av feriepenger	683 777	501 212
Aksjonsfondet	45 683	58 863
Andre påløpte kostnader	490 104	14 534
Sum	2 201 216	1 878 822

Til landsmøtet i
Norsk Bonde- og Småbrukarlag

UAVHENGIG REVISORS BERETNING

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert årsregnskapet for Norsk Bonde- og Småbrukarlag som viser et overskudd på kr 216 213. Årsregnskapet består av balanse per 31. desember 2024, resultatregnskap for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter til årsregnskapet, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening

- oppfyller årsregnskapet gjeldende lovkrav, og
- gir årsregnskapet et rettvise bilde av lagets finansielle stilling per 31. desember 2024 og av dets resultat for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med de internasjonale revisjonsstandardene International Standards on Auditing (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet nedenfor under Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet. Vi er uavhengige av laget slik det kreves i lov, forskrift og International Code of Ethics for Professional Accountants (inkludert internasjonale uavhengighetsstandarder) utstedt av the International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA-reglene), og vi har overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Innhentet revisjonsbevis er etter vår vurdering tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Ledelsens ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder (ledelsen) er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet og for at det gir et rettvise bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til lagets evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avvirket.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

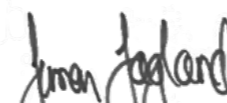
Vårt mål er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgjøre en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti

for at en revisjon utført i samsvar med ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

For videre beskrivelse av revisors oppgaver og plikter vises det til:
<https://revisorforeningen.no/revisjonsberetninger>

Drammen, 17. mars 2025

APREGO AS

Simen Jagland
statsautorisert revisor

VEDLEGG 1

RAPPORT FRA UTVALG

Vedlegg er ikke inkludert i trykt kopi av årsmeldingen.

INTERNASJONALT UTVALG

IU hadde sitt konstituerende møte (digitalt) 28/12-24.

Landsmøtet hadde valgt Stein Brubæk som leder og IU konstituerte seg med Olav Randen som nestleder.

På møtet vedtok IU en arbeidsplan og et budsjett, bl.a. en søknad til styret om midler. De tiltaka som det ble søkt midler til ble gjennomført uten at det påførte oss kostnader siden det ble gitt en mulighet med digital deltakelse. IU har ikke klart å avholde et fysisk møte i 1. halvår da medlemmene har vært for opptatte. Dette vil vi komme tilbake til knyttet opp til aktiviteter 2. halvår.

For å markere Verdens Småbrukerdag ble det avholdt et webinar den 24. april om handelspolitikk.

IU har utarbeidet flere månedsbrev om mat og landbruk i verden.

I forkant av Stortingets behandling om Erklæringen om bønders rettigheter (UNDROP) ble det arbeidet mot de politiske partier. Vi hadde kontakt med både V og SV, men kontakten som ble forsøkt mot Sp og Ap ble ikke besvart. Arbeidet skjedde digitalt og påførte oss derfor ikke kostnader slikt omsøkt.

Vi hadde også kontakt med Nordbruk som arbeider med samme problematikk i Sverige. Vedtaket ble som kjent en prinsipiell støtte til erklæringen men Norge avholder seg foreløpig til å vedta den. Under FAO-komiteens møte 4. juni så tok jeg igjen opp spørsmålet og fikk en forklaring fra Departementet. Nølinga for å vedta erklæringen ligger i en uklarhet om «peasants» og hvem det gjelder, spesielt om samer vil innbefattes av begrepet og at det kan skape et økt konfliktnivå mellom samer og lokalbefolkning om retten til land.

IU har samarbeidet med Christian Michelsens Instituttet i Bergen som ønsket seg en samarbeidspartner fra landbruket om et prosjekt som fokuserer på landbruk, klimaendringer og migrasjon i U-land. Et forskningsprosjekt om et 3-årig

prosjekt er vedtatt, og IU skal delta i dette. IU har gitt et innspill til styret i forkant av årets Jordbruksforhandlinger.

Leder deltok i FAO-komiteens møte 4. juni som ble avholdt digitalt og derfor ikke påførte oss de kostnader vi søkte om.

Flere av IU sine medlemmer har deltatt i ulike arbeidsgrupper i regi av ECVC.

VEDLEGG 1

RAPPORT FRA UTVALG

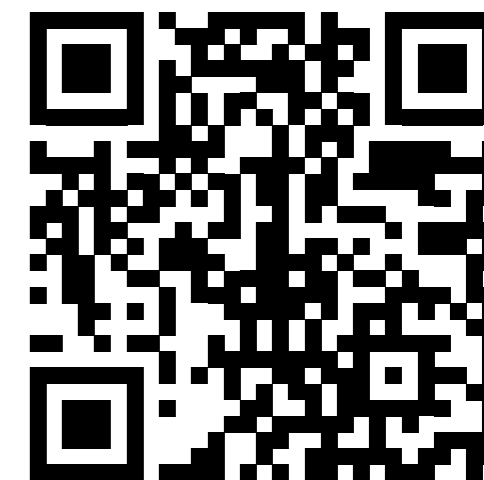
VIL DU BIDRA TIL Å TA NORSK JORDBRUK I EN NY RETNING?

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er en partipolitisk uavhengig organisasjon som arbeider for å bedre jordbrukets økonomiske og sosiale rammebetingelser. Økt matproduksjon, næringsutvikling, lokal foredling, god dyrevelferd og levende kulturlandskap er viktige saker for organisasjonen. Grunnlaget for driften av organisasjonen er medlemskontingenten fra våre 7000 medlemmer.

BLI MEDLEM!

Som medlem vil du bli en del av fellesskapet og kan være med å påvirke norsk landbrukspolitikk. Vi har gode medlemsfordeler på blant annet forsikring fra Gjensidige og arbeidstøy fra Wenaas.

Les mer og meld deg inn:
smabrukarlaget.no/bli-medlem

Takk for et flott år!

**Norsk Bonde-
og Småbrukarlag**

www.smabrukarlaget.no | [@bondeogsmabrukarlaget](https://www.instagram.com/bondeogsmabrukarlaget)